№ 240 ՈՒՐԲԱԹ, 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1910 ՈՒՐԲԱԹ, 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 240

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՍԻՆԵՄՕ-ԹԱՏՐՕՆ
→ ՄՕԴԻԵՐՆ ←
(Բեյբուդի շինութիւն)

ԱՋԴ. — Այս օրերս կը սկսվեն աշխարհահռչակ ԿԱՌՈՒ-ՏԱՆ-ՋԻ ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԻ գաստրօլները։

Այսօր, բացի շքեղ ծրագրից ցոյց կը տրվի կոմս ՑԵՊՊԵԼԻՆԻ թռիչքը։

Ի ԴԻՏՈՒԹԻՒՆ ԾՆՈՂՆԵՐԻ ԵՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ
Կիրակի, հոկտեմբերի 31-ին, ցերեկ. ժամը 12-ից մինչև 4-ը տեղի կունենայ

ԳԻՏԱԿԱՆ-ԿՐԹԱԿԱՆ ԶԲՕՍԱՆՔ
մոգական եւ սինեմատօգրաֆիական պատկերներով։
Վարչութիւն՝ ԱՊՈLLO և ՄՈՒԼԷՆ

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 2 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նախ. հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամակադրոշմով)։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. 1 երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и Ko" ֆիրմայի միջոցով՝ Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲԺԻՇԿ
Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Վերադարձել է և վերսկսել հիւանդների ընդունելութիւնը
Առաւօտեան 9—1 ժամը.
Երեկոյեան 5—7 ժամը.
Վելիամինօվսկայա փ. № 13, տ. Սէյլանովի, 3-րդ գիմնազիայի կողքին։
(օ. մ.) տռ. 1156. 10—10

ԱՆՆՊԱՍՏ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեր երկրի զանազան կողմերից տեղեկացնում են, որ զգալի կերպով աւելացել է վնասակար կենդանիների և բոյսերի թիւը, ուստի եթէ վաղօրօք նախազգուշական և մաքառողական միջոցներ ձեռք չառնվեն, մենք հետեւեալ 1911 տարում կարող ենք աղէտների առաջ կանգնած լինել։

Արդարև՝ լսենք թէ ինչ են ասում մեզ երկրի զանազան կողմերից եկած լուրերը։

Բորչալուի, Թիֆլիսի, Ղազախի, Գանձակի գաւառների գիւղացիները յայտնում են, որ շատ գիւղական շրջաններում երևացել են մեծ բազմութեամբ դաշտային մկներ, որոնք սպառնում են ոչնչացնել ցանքսերը թէ սերմանելու շրջանում և թէ բոյսերի աճման ժամանակ։

Գանձակի և Բագուի նահանգների տափարակային շրջաններից յայտնում են, որ մորեխը շատ տեղերում ձու է ածել և այդ վնասակար միջատը կարող է սարսափելի աւերումներ առաջ բերել, եթէ նա չոչնչացվի ձմեռվայ և գարնան ամիսների. ընթացքում։

Այգեգործութեան մի քանի խոշոր շրջաններ, ինչպէս են Գօրու և Կախէթի այգիները, այս տարի զանգաու էին գտնվել սնկային հիւանդութիւնները ոչնչացնելու գործում, ուստի զոհ դարձան այդ հիւանդութիւնների արշաւանքին. և մեզ յայտնի են այգիների ընդարձակ տարածութիւններ, որտեղ բերքը շատ չնչին է եղել շնորհիւ անհոգ և անփոյթ վերաբերմունքի դէպի գործը։

Տնային անասունների ժանտախտը ներկայումս զգալի կորուստներ է պատճառում գիւղական ազգաբնակութեան զանազան տեղերում և խլում է գիւղացիներից նրանց կթան կովերը և լծկան եզները։

Մենք կարող էինք թւել դարձեալ մի քանի ձախորդ հանգամանքներ, որոնք աննպաստ և կորստաբեր կերպով են ազդում մեր երկրագործ ժողովրդի բարեկեցութեան վրա, բայց նշանակածներն էլ բաւական են ցոյց տալու՝ թէ իրական կեանքը և երկրի վրա ապրող ժողովուրդը գտնվում են սպառնական վիճակի մէջ և որ անհրաժեշտ է մշակել մաքառման միջոցներ այդ աղէտաբեր ազդեցութիւնների դէմ։

Թէ հասարակական հիմնարկութիւններ, թէ գիւղատնտեսական հաստատութիւններ և թէ կառավարչական առեններ պէտք է միացնեն իրանց ոյժերը միահամուռ ոյժերով թուլացնելու և չքացնելու վնասակար միկրօբների և ուրիշ աննպաստ տարրերի ազդեցութիւնները երկրի տնտեսութեան վրա։

Պէտք է, անտարակոյս, հազարերորդ անգամ ցաւել, որ մեր երկիրը չունի տեղական ինքնավարութեան գաւառական օրգաններ, որոնք իրանց ձեռքն առնէին մաքառման խոշոր գործը, գրաւէին ընդհանուր նպատակի համար բազմաթիւ գործողների։ Մնում է առաջ մղել միւս գործօնների միացեալ ջանքերը, որպէսզի գէթ մասամբ թուլացած լինի վնասակար տարրերի և աղէտների ազդեցութիւնը մասսայի տնտեսութեան վրա։

Ա. Քալանթար

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վիեննա, 27 հոկտեմբերի

Աւստրիական պատգամաւորների մէջ արտաքին գործերի մինիստրութեան բիւջէի քննութեան ժամանակ պրօֆեսօր Մասարիկը քննադատում է աննեկսիայի շարժառիթները և յայտնում է, որ ոչ Թիւրքիայի սահմանադրութիւնը, ոչ մեծ-բրիտանական ագիտացիան չը կարողացան ինքնըստինքեան արդարացնել գործելակերպը աննեկսիայի ժամանակ։ Այն փաստաթղթերը, որոնք պէտք է ապացուցեն դաւադրութեան գոյութիւնը, կեղծիքներ են, որոնք բղխում են հնեւտորի կարծիքով Բէլգրադի աւստրո-ունգարական միսսիայից։ Սիմէօնովիչը ջերմագին համակրանք է յայտնում ռումինների կողմից եռապետեան դաշնակցութեան, ասելով՝ որ ռումինները կողջունեն Ռումինիայի ձևական միացումը այդ դաշնակցութեանը։

Աւստրիական պատգամաւորութեան նիստը։ Արտաքին գործերի մինիստրութեան բիւջէի քննութեան ժամանակ լուրջ քննութեան առարկայ դարձան աւստրո-իտալական յարաբերութիւնները։ Շուստէրշիչը ընդգծում է այն ուշադրութիւնը, որով իտալացիները հետեւում են Աւստրո-Ունգարիայի զինւորական հզօրութեան ուժեղանալուն։ Հնեւտորի ասելով Իտալիայի հետ կապված դաշնակցութիւնը իսկապէս մի տեսակ երաշխաւորութիւն է աւելի կամ պակաս երկարատև խաղաղութեան։ Շուստէրշիչը կարծում է, որ դաշնակցութեան կայունութեան միակ երաշխաւորութիւն հանդիսանում են «Դրէդնօուտները»։

Կոմս Մէյէրի կարծիքով աւստրո-գերմանական միութիւնը գերման ազգաբնակութեան սրտի գործն է. բոլորովին ուրիշ բնաւորութիւն ունեն աւստրո-իտալական յարաբերութիւնները։ Երկու պետութիւնների զինւորական կառավարութիւնները չունեն անսասան վստահութիւն դէպի դաշնակցութիւնը, այլապէս անհասկանալի կը լինէր բոլորովին իտալական սահմանակից գաւառներում փութանակի զօրքեր կենտրոնացնելը և սահմանագլխին հև ի հև բերդեր կառուցելը, ինչպէս և Աւստրիայի հակաձեռնարկութիւնները, որոնք ոչ ոքի համար գաղտնիք չեն։ «Դրէդնօուտների» վրա խոշոր ծախքեր կատարելը բնաւ պայմանաւորված չէ Անգլիայի կամ Ֆրանսիայի կողմից յարձակում լինելու հնարաւորութեամբ։ Երկու դաշնակից պետութիւնների փոխադարձ տենդային սպառազինման մէջ ժողովուրդը տեսնում է դառն ծիծաղ դաշնակցութեան վրա. իտալական ամբողջ մամուլը և ժողովրդական մասսաները դէպի Աւստրիան տածում են հակակրանք։ Իտալական իրրեդենտիզմը չէ թուլանում. Աւստրո-Ունգարիան ցանկանում է ազնիւ հարևանութիւն, սակայն հարկադրված է գոհել իր վերջին զինւորին և վերջին կոպէկը, որպէսզի պահէ Ադրիատիկ ծովում և պահէ Տրիէստը և Տրիէնտը։ Իտալիան պէտք է հրաժարվէ իր երազանքներից. միւս կողմից Աւստրիան պէտք է իտալացիների վերաբերութեամբ սկսէ աւելի բարեկամական ներքին քաղաքականութիւն։ (Հ. Գ.)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պարիզ, 27 հոկտեմբերի

Պատգամաւորների պալատ։ Շարունակվում են ընդդիմախօսութիւնները հարցաքննման առիթով։ Առաջադիմական Շարլ Բէնուայից յետոյ, խօսում է ռօեալիստ Դէլահէն, որ չափազանց խիստ դարձուածքներով յարձակվում է Բրիանի վրա և այդպիսով առիթ է տալիս աղմկի, որն առիթով միջամտում է նախագահ Բրիսսօնը։ Յետոյ հանդէս է գալիս առաջադիմական Պիէր Դրուաբօլիէն, որ քննադատում է կաբինէտի կազմը և յարձակվում է հասարակական աշխատանքների մինիստր Լաֆէրրի վրա։

Բրիանը, պատասխանելով Բէնուային, ասում է, որ կը դնէ վստահութեան հարցը ընտրողական բարենորոգման նախագծի հետ, որի շուտափոյթ լուծմանը նա յոյս ունի։ Բրիանը հաւատացնում է, որ հարցաքննողների բոլոր յարձակումները նպատակ ունէին անձնական հարցեր յարուցել, և ոչ թէ քննադատել կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութիւնը։ Դիմելով գլխաւոր հարցին, որ, եթէ պալատը նոր գործադուլի ժամանակ կասէ՝ որ նա պէտք է ձեռքերը ծալած նստէ, աւելի լաւ է, որ ինքը հրաժարվի։ Երկաթուղային ծառայողների և ընկերութիւնների շահերից բարձր են երկրի շահերը։ Գործադուլը սպառնում է երկրի ազգային ապահովութեանը և կանգնեցնում է գործերը. այդօրինակ պատահականութիւնների առաջն առնելու համար կառավարութիւնը մտադիր է հաստատել մշտական խաղաղասէր արբիտրաժ խորհուրդ, թոյլ չը տալով և ոչ մի դէպքում գործադուլ յայտարարել։ Բրիանը ասում է, որ նրան կը ծափահարեն Ֆրանսիայի բարեկամները, որովհետև նա բարձրացրեց քաղաքակրթութեան դրօշակը անիշխանութեան դէմ։ Բրիանը յայտնում է, որ կը հեռանայ, եթէ պալատը նրան իրաւունք չի տայ խմբել հասարակական հաստատութիւնների ծառայողներին գործադուլի դէպքում, որ կանգնեցնում է ազգի կեանքը, և վերջում կրկնում է, որ կառավարութեան քաղաքականութիւնը հանդիսանում է լօյալութեան, ազատութեան ու արդարադատութեան քաղաքականութիւն և դնում է վստահութեան հարցը։

(Հ. Գ.)

Կօպէնհագէն, 27 հոկտեմբերի

Գրէնլանդիան հետազօտող Ռասմուսէնից տեղեկութիւն ստացվեց, թէ Կուկը չէ հասել Հիւսիսային բեւեռին։

(Հ. Գ.)

Բեռլին, 27 հոկտեմբերի

1911 թւի բիւջէի նախագիծը. սովորական ծախքերի և եկամուտների գումարը կազմում է 2.707.819,913 մարկ։ Արտակարգ եկամուտներն են 119.369,887, ծախքերը՝ 217.125,917։ Դէֆիցիտն է 97.755,930 մարկ, որ ծածկվելու է փոխառութեամբ։ Անցեալ տարի դէֆիցիտը կազմում էր

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԻՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ԱՊԱԳԱՆ *)

(Սօցիալ-տնտեսական էսքիզ)

Անցնելով Ասիայից դէպի սլաւօնական աշխարհը, դէպի քրիստոնեայ և հօրատիրական Ռուսաստանը, կը տեսնենք, որ այնտեղ կնոջ ճնշված դրութիւնը՝ հասարակական կեանքի նորմալ, ամենատարրական և ամենաանհրաժեշտ պայմաններից մէկն էր։ Տասնվեցերորդ դարում կազմված նշանաւոր «Домострой»-ը (Գիրք տնարարութեան), որ վերագրվում է Իօան Գրօզնիի ժամանակակից Սիլվեստր քահանային, ընտանեկան փոխադարձ յարաբերութիւնների տեսակէտից միանգամայն համապատասխանում է քրիստոնէական վարդապետութեան սկզբունքներին։ Կնոջ և տղամարդու դերը ընտանիքում որոշվում է Պետրոս առաքեալի նշանաւոր խօսքերով.

«Նոյն և կանայք հնազանդ լինիլ արանց իւրեանց», իսկ Պօղոսի՝ «Արք, սիրեցէք զկանայս ձեր»…

Տղամարդը կարող էր ամեն ոճիր գործել կնոջ նկատմամբ, ամեն ճնշում գործ դնել, մարմնական պատժի ենթարկել նրան, սակայն այդ բոլորը նա պէտք է անէր «սիրելով»… Կինը ամեն պարագայում էլ պարտաւոր էր հնազանդվել։ Տղամարդը պէտք է սովորեցնի, կինը՝ սովորի. տղամարդը՝ պատժէ, կինը՝ պատժվի, տղամարդը «սիրէ», կինը հնազանդվի…

«Домострой» գրքի 29-րդ գլխի մէջ «Ինչպէս ամուսինը պէտք է խրատէ իր կնոջը» խորագրի տակ գտնում ենք հետեւեալ պատուէրները.

«Տղամարդիկ իրանց կանանց հետ պէտք է վարվեն սիրով և ողջմիտ խրատականութեամբ. կանայք ամեն պարագայում պէտք է խորհուրդ հարցնեն իրանց ամուսիններից. օրինակ՝ ինչպէս հոգին փրկելու և Աստուծուն ու իր ամուսնուն բաւարարելու մասին… և ամեն հարցում պէտք է նրան հնազանդվի։ Եւ ինչ կը հրամայէ ամուսինը՝ կինը պարտական է ամենայն սիրով ու երկիւղածութեամբ ընդունել և առաջնորդվել նրա խրատներով…»։

Ամեն դէպքում էլ կնոջը հրամանագրվում է՝ հարցնել, սովորել, հնազանդվել, բաւականացնել և այլն։

«Կինը պարտական է իւրաքանչիւր օր իր ամուսնուն հարցեր տալ, խորհրդակցել ամեն ինչի վերաբերութեամբ… Հիւր կանչելու կամ գնալու դէպքում նա պարտական է իր ամուսնու ցուցմունքներով առաջնորդվել. գնալ այնտեղ, ուր կը հրամայէ ամուսինը»։

Եթէ կինը իր տղամարդու թոյլտւութեամբ ընկաւ կանանց շրջանի մէջ (այլ շրջան չէ կարող լինել), նրա խօսակցութեան նիւթը պէտք է լինի մօտաւորապէս հետեւեալը. «Թէ ինչպէս են ապրում լաւ կանայք, ինչպէս են անցկացնում օրերը, ինչպէս պահում տունը, երեխաներին և ծառաներին դաստիարակում. թէ ինչպէս են լսում իրանց ամուսիններին, ամեն բանում հնազանդվում…»։

Իսկ եթէ կինը փորձում է ցոյց տալ որևէ ըմբոստութիւն իր ամուսնու վերաբերմամբ, ապա «Домострой»-ը լիակատար իրաւունք է տալիս տղամարդուն՝ գործել ըստ իր աչքի հայեցողութեան։

«Իսկ եթէ կինը չէ ապրում համաձայն ամուսնու խրատներին ու պահանջներին, այն դէպքում ամուսինը պէտք է իր կնոջը ենթարկէ պատժի մի առանձին տեղում, որտեղ մարդ չը կայ…»։

Կնոջ «խրատելու» համար տղամարդու ընտրած գործիքների մէջ «Домострой»-ը դնում է խտրութիւն. նա որոշում է, թէ որ գործիքը աւելի յարմար և թոյլատրելի է կանանց վրա գործադրվելիք մարգանքների համար, այլ և որոշում է, թէ մարմնի որ մասերը յարմարագոյն են ծեծի.

«Ամեն մի յանցանքի համար ականջին կամ աչքին չը խփել. սրտին բռունցքով կամ փայտով, սրածայր գաւազանով կամ երկաթէ առարկաներով չը հարուածել… Այլ՝ մտրակով զգուշութեամբ խփել, միևնոյն ժամանակ խրատելով։ Խփել այնպէս, որ՝ թէ խելք-խրատ լինի և թէ ցաւ պատճառէ, թէ սարսափելի լինի և թէ հաճելի, առողջարար… Սակայն եթէ յանցանքը շատ մեծ է, եթէ կինը անհերելի կերպով անհնազանդ է գտնվել, այդ դէպքում նոյն մտրակով ամուսինը պէտք է ծեծէ քաղաքավարի կերպով. բայց այդ բոլորը այնպէս անել, որ մարդիկ ոչինչ չիմանան ու չը լսեն դրա մասին և որպէսզի այդ մասին գանգատ էլ չը լինի…»։

Անշուշտ չէ կարելի ընդունել, որ «Домострой»-ը կազմված լինելով XVI դարում՝ նրա բովանդակութիւնը նոյն դարի արդիւնք է իբրև իրողութիւն։ Ընդհակառակը այնտեղ ամփոփված խրատներն ու պատուէրները դարերի ընթացքում ամրացել և հաստատվել են ռուս ժողովրդի կեանքում։ Հեղինակը միայն հաւաքել ու ամփոփել է տիրող կարգերը և իր կարծիքով՝ գրական մասի վրա արտայայտել է նաև իր տեսակէտը։ Եւ այս դրութիւնը տիրող էր ոչ միայն մինչև Պետրոս Առաջինը, այլ և մինչև ճորտութեան վերջին շրջանները, ուր կնոջ անձնաւորութիւնը համարված էր սոսկալի ստորացման։

Քրիստոնէութիւնը իւրաքանչիւր դէպքում էլ տալիս էր իր բարձրագոյն սանկցիան՝ որպիսի բացասական երևոյթ էլ որ լինէր։ Պօղոսի թուղթը առ կողոսացիները (Գլ. Գ. 22, 23) նշանաւոր նինջ է ներշնչում ամեն մի ստորադրեալ տառապողի մէջ, լինի նա կին, լինի նա ճորտ, լինի նա ստրուկ։

«Ծառայք, հնազանդ լերուք տերանց ձերոց յամենայնի, մի առ ականէ ծառայութեամբ իբրև մարդահաճոյք, այլ միամտութեամբ սրտի երկնչիլ ի Տեառնէ։ Զոր ինչ առնիցէք՝ սրտի մտօք գործեսջիք իբրև Տեառն և ոչ իբրև մարդկան։ Գիտասջիք զի ի Տեառնէ առնուցուք զհատուցումն ժառանգութեան ձերոյ…»։

Այլ խօսքերով՝ ճորտեր և ստրուկներ, մի բողոքէք ձեր վատթար, անտանելի կացութեան վրա. մի ըմբոստանաք ձեզ ճնշող, ճզմող, սկրդող տէրերի դէմ. հնազանդ եղէք ձեր մարմնաւոր տէրերին, նոյնիսկ սիրեցէք ձեզ շահագործող, ձեր արիւնը քամող, աշխատանքը յափշտակող թշնամիներին…

Որպէսզի մի փաստ ևս արձանագրենք կանանց մասնակցութեան նկատմամբ մասսայական շարժումների մէջ, իսկ ներկայ դէպքում մասնաւորապէս կրօնական շարժման, փակագծի մէջ պէտք է խօսենք հայկական հինգերորդ դարի և քրիստոնէութեան ապերախտութեան մասին, որի փայլուն ապացոյցը թող մի կողմից լինի ոսկեղինիկ Եղիշէն, միւս կողմից՝ Մխիթար Գօշի «Դատաստանագիրքը»։

Եւ այսպէս՝ աւարտելով մեր ասելիքը քրիստոնէական կրօնի՝ կանանց նկատմամբ ընդունած և գործադրած ձևակերպումների մասին, որոնցով քրիստոնէական «ազատասէր» եկեղեցու դօգման, դօկտրինը երկար դարերի ընթացքում պղպատել էր մարդկային անհատականութիւնը ընդհանրապէս և կանանցը մասնաւորապէս, մենք անհրաժեշտ ենք համարում առանձին շեշտով ընդգծել այն երևոյթը, թէ որչափ ապերախտ է եղել այդ եկեղեցին կնոջ անձի վերաբերութեամբ, որը նոյն եկեղեցու—իր բռնաւորներից զօրեղագոյնի—հաստատման և զարգացման գործում մեծամեծ զրկանքներ է կրել, տղամարդկանց հետ համահաւասար չափով հալածանքների է ենթարկվել, սրախողխող եղել, նահատակվել։ Նա չէ խնայել իր անձը այդ կրօնի տարածման համար ոչ մովսիսական Հրէաստանում, ոչ Բիւզանդիայում, ոչ կայսերական Հռօմում և ոչ էլ բարբարոս Ասիայում… Մի կողմ թողած յիշեալ վայրերից առաջին երեքը, բաւական է յիշել հայկական հանրածանօթ ոսկեդարը, երբ քրիստոնէական կրօնի դէմ դուրս եկած՝ սպառազինված զրադաշտականը հիմնովին հալածելու համար՝ աւական սեռի հետ համահաւասար զինւո-

*) Տես «Մշակ» № 238.

172 միլիոն։ Արտաքին գործերի մինիստրութեան նախահաշւով գաղտնի ֆօնդի գումարը աւելանալու է 300 հազարով։ Առաջին անգամ միջպարլամենտական միութեան համար յատկացված է 5,000 մարկ։ Զինւորական նախահաշւով ընթացիկ ծախքերի համար խնդրվում է 710, միանուագ՝ 73 միլիոն։ Ծովային վարչութեան նախահաշւով ընթացիկ ծախքերը հաշւված են 167, միանուագ՝ 174, արտակարգ՝ 109 միլիոն մարկ և Վիլհելմ կայսրի անուան ջրանցքը լայնացնելու համար 48 միլիոն։

Վիլհելմ կայսրը հոկտ. 20-ին Դօնաուէշինգէն գնալիս այցելելու է կայսրին, կայսրուհուն և Հէսսէնի մեծ դքսին Վօլֆսգարդէնում։ (Հ. Գ.)

—

Լօնդօն, 27 հոկտեմբերի

Ռէյտէրի տեղեկութիւնների համաձայն, անգլիական, ֆրանսիական և գերմանական ֆինանսական խմբերը Լօնդօնում քննում են ամերիկական խմբակի առաջարկութիւնը՝ մասնակցելու չինական 10.000,000 ֆունտ ստէրլինգի փոխառութեանը։

Եբերգդարում 3,000 գործադուլաւոր բանւորները փորձեցին ձեռք ձգել հանքը, սակայն յետ մղվեցին ոստիկանութիւնից։ Երբ յետոյ բանւորները սկսեցին քարեր նետել ոստիկանների վրա, վերջինները ցրեցին ամբոխը մահակների հարուածներով։ 60 գործադուլաւորներ ծանր վիրաւորված են, շատերը, ի թիւս որոց կանայք, քշվեցին Եբերգդարի ջրանցքի ներսը, որտեղից անցան ծանծաղ տեղից։

Դրութիւնը Ուէլսի գործադուլային շրջաններում անհանգստութեան առիթ է տալիս։ Արտակարգ գնացքներով ուղարկվեցին տասներորդ հուսարեան գունդը, 200 զինւորներ և 300 ոստիկաններ։ Անկարգութիւնների ժամանակ գիշերը փչացրին երկու հանքերի օդագծիչ գործիքները։ Երկիւղ են կրում, որ դրա պատճառով խեղդվել են մօտ 400 ձիեր։ Ամբողջ շրջանը իբրանից ներկայացնում է աւերման պատկեր։ Շատ ոստիկաններ ծանր վիրաւորված են։ Ներքին գործերի մինիստրը մտադիր է միջնորդ ենել։

Պետերբուրգի աւստրո-ունգարական դեսպան կոմս Բերտոլդը Էնֆիլդի մօտերը կառքից իջնելիս վայր է ընկել և ստացել լուրջ ջարդուածքներ։ (Հ. Գ.)

—

Կարդիֆ, 27 հոկտեմբերի

Եկան զօրքերը։ Կլէյդէնդալում նորից անկարգութիւնները բռնկվեցին։ Տօնիպանդիում և Աբէրօմանում նոյնպէս անկարգութիւններ են։ Տօնիպանդիում կողոպտված են շատ խանութներ, շատ տների պատուհաններ ջարդվել են։ Վնասները շատ խոշոր են։ Տեղի ունեցան լուրջ ընդհարումներ գործադուլաւորների և ոստիկանութեան միջև։ Երկու կողմից էլ կան բազմաթիւ վիրաւորներ։ Որոշ ժամանակ խուժանը տէր դարձաւ դրութեան։ Տօնիպանդին այնպիսի տեսք ունէր, կարծես երթարկվել էր ռմբակոծութեան և կողոպտման։ Մի ոստիկան սպանված է։ Ներքին գործերի մինիստրը գրաւոր դիմումն ուղղեց Հարաւային Ուէլսի բանւորներին և խոստացաւ վերստին ծառայութեան ընդունել, հէնց որ գործադուլը նրանք կը դադարեցնեն։ (Հ. Գ.)

Տօկիօ, 27 հոկտեմբերի

Մահվան պատիժ է սպառնում այն 26 ճապօնացիներին, որոնք մեղադրվում են կայսրի կեանքի դէմ դաւադրութիւն կազմելու մէջ։ (Հ. Գ.)

—

Նիւ-Եօրք, 27 հոկտեմբերի

Երէկ մի քանի նահանգներում բռնկված ընտրութիւններին դեմօկրատները ձեռք բերին կօնգրէսում 37 նոր տեղ, ուստի պալատում նրանց ներկայացուցիչների թիւը մեծ է լինելու։ Րուզվէլտի կուսակցութեան թեկնածուները ամենուրեք պարտութիւն կրեցին։ (Հ. Գ.)

—

Լօզաննա, 27 հոկտեմբերի

Լոյս հոկտ. 27-ի գիշերը յանկարծամահ եղաւ Լիսաբօնի ռուսաց դեսպան Կօեանդէրը։ (Հ. Գ.)

—

Լիմա, (Պէրու) 27 հոկտեմբերի

Չիկլեախօ գաւառում բռնկվեց յեղափոխութիւն. կառավարութիւնը զօրքեր ուղարկեց։ (Հ. Գ.)

—

Սօֆիա, 27 հոկտեմբերի

Մալինօվը յայտնեց, որ ազգային ժողովի նպատակը լինելու է սահմանադրութեան բնագիրը համաձայնեցնել Բօլգարիայի՝ իբրև անկախ թագաւորութեան՝ դրութեան հետ։ (Հ. Գ.)

—

Լիվէրպուլ, 27 հոկտեմբերի

Կառապանների գործադուլը վերջացաւ։ (Հ. Գ.)

—

Պավիա, 27 հոկտեմբերի

Բրէսանի կայարանում Գէնուա-Միլան արագ գնացքը ընդհարվեց ապրանքատարի հետ։ Երկու հոգի սպանվեցին, երկու հոգի ծանր, շատերը թեթև վիրաւորվեցին. վնասները ահագին են։ (Հ. Գ.)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

—

Կ. Պօլիս, 27 հոկտեմբերի

Ստորագրվեց համաձայնութիւն փոխառութեան մասին։ Աւստրո-գերմանական խմբակը գարնանը բաց է թողնում վեց միլիոն թիւրքական ֆունտի փոխառութիւն 4%-ով. Թիւրքիան ստանում է 100 րուբլու դիմաց $81^1/_2$ րուբլի։ Փոխառութիւնը երաշխաւորված է մաքսային հասոյթներով։ Խմբակը պարտաւորվում է, կարիք եղած դէպքում, բաց թողնել մի տարի յետոյ 4 միլիոն ֆունտի լրացուցիչ փոխառութիւն միևնոյն պայմաններով։ Թիւրքիան մինչև առաջին փոխառութեան բաց թողնելը ստանալու է ամեն ամիս աւանս մինչև կէս միլիոն ֆունտ $5^1/_2$%-ով, ընդամենը մօտ 6 միլիոն։

(Հ. Գ.)

—

Լօնդօն, 27 հոկտեմբերի

Րէյտէրին հաղորդում են Թէհրանից, որ Լինգօյում ափ իջած անգլիական զօրախումբը յետ կանչվեց, որովհետև արտասահմանցիներին սպառնացող վտանգը հեռացվեց։ (Հ. Գ.)

—

Թէհրան, 27 հոկտեմբերի

Մինիստրների կաբինէտը Շիրազը յայտարարեց պաշարված վիճակի մէջ։ Կավվամ-ուլ-Միւլքի և Սօուլէդ-ուդ-Դօվլէի որդիներին պատուիրագրվեց պաշտպանել կարգ ու կանոնը Ֆարսում, քննութիւն կատարել Շիրազում տեղի ունեցած հրէական ջարդի մասին և պատժել յանցաւորներին։ (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ա Կ Ն Ա Ր Կ Ն Ե Ր

—

Մենք լսել ենք և շարունակ լսում ենք, թէ մեր գրականութիւնն առաջ կարող է ընթանալ, երբ հարստացնենք մեր մտաւոր պաշարը, ունենանք թարգմանական գրականութիւն։

Դա ի հարկէ ծամծմված ճշմարտութիւն է. բայց որքան ենք աշխատել այդ գաղափարի իրագործման համար։

70—80 տարի կը լինի արդէն, որ մեր լեզուով սկսել են թարգմանվել օտար գրականութեան զանազան ստեղծագործութիւնները, սակայն չը նայած որ այդքան ժամանակամիջոցում կարելի էր թարգմանական մի ամբողջ շկօլա ստեղծել հայ գրականութեան մէջ, այնուամենայնիւ այսօր շատ քիչ բան է կատարված այդ ասպարիզում։

Փաստերը շատ համոզեցուցիչ են։ Մենք ունենք հին կլասիկների՝ Վիրգիլիոսի, Միլտոնի, Հօմերոսի և դրանց նման շատ գրողների գրաբար թարգմանութիւնները, որոնք կատարված են Մխիթարեան հայրերի ձեռքով։ Եւ պէտք է խոստովանած, որ Մխիթարեաններն աւելի հետևողաբար վարվեցին. նրանք ձգտեցին թարգմանել նշանաւոր կլասիկներին մեր կլասիկ լեզուով, ցանկանալով ունենալ հայկական գրադարանի մէջ յունական, հռոմէական, անգլիական, ֆրանսիական կլասիկների թարգմանութիւնները, և իրանց այդ նպատակին գիմեցին եռանդով։ Դրանից յետոյ, երբ մեր նոր՝ աշխարհաբար լեզուն դարձաւ մեր մտաւոր գործունէութեան աչտայայտիչ, հետզհետէ լոյս տեսան զանազան գրքեր Թիֆլիսում, Պետերբուրգում, Մոսկվայում, Կ. Պօլսում, Զմիւռնիայում և ուրիշ տեղերում, թարգմանված զանազան մարդկանց ձեռքով։ Սակայն մի ընդհանուր ակնարկ գցելով մեր թարգմանական գրականութեան վրա՝ շատ հեշտութեամբ կարելի է համոզվել, որ նրա մէջ չէ եղել և չը կայ սիստեմ, չը կայ մի որոշ ձգտում հայերէնի վերածելու գրականութեան այս կամ այն ճիւղին վերաբերեալ այնքան թարգմանութիւններ, որ հայերէն լեզուով կարդացողները կարող լինէին առանց օտար լեզուների դիմելու՝ ծանօթանալ մի՝ նոյն իսկ ամենապարզ հարցի հետ՝ հայ գրականութեան միջոցով, հայերէն լեզուով։ Ամեն մի կարդալ-գրել իմացող հայ պարծանքով է յիշում Պիսարեվի, Բէլինսկիի, Դօբրօլիւբօվի, Չերնիշևսկիի, Նեկրասօվի, Ուսպենսկիի, Տուրգենևի, Դօստոևսկիի, Շէքսպիրի, Շէկսպիրի, Վիկտօր Հիւգօյի, Շիլլէրի, Սէրվանտէսի, Լէսսինգի, Գէօթէի անունները, բայց մենք մինչև այսօր այդ նշանաւոր գրողների ստեղծագործութիւնների նոյն իսկ մի տասներորդը չունենք հայերէն լեզուով։

Ինքնուրոյն ստեղծագործութիւններով աղքատ մեր գրականութեան համար հանրամարդկային արժէք ունեցող օտար մտքերի, օտար ստեղծագործութիւնների և օտար գաղափարների փոխ առնելը մի անհրաժեշտութիւն, մի առաջնակարգ պահանջ է և պիտի լինի։ Աշխատել տարածել մեծ հեղինակների գրուածքները որքան կարելի է լայն և ընդարձակ կերպով և մասնակից անել այդ կենդանարար մտքերին հասարակութեան աւելի մեծ շրջանները՝ կը նշանակէ սիրել մարդկանց և ճգնել բարոյական գործ կատարել։ Մեծ ծառայութիւն արած կը լինեն թէ Հրատարակչական Ընկերութիւնը և թէ ձեռնհաս մարդիկ մայրենի գրականութեան զարգացման գործին, եթէ հետևէին մայրաքաղաքի հրատարակչական նորանոր ընկերութիւնների օրինակին։

Չէ՞ որ հետևող ժողովուրդ ենք։

Փող. Զաքարեան

Ի Մ Ց Ո Ւ Շ Ե Ր Ի Ց

—

Երբէք ուշ չէ սովորել, երբ մարդ կամենում է հարստացնել իր մտաւոր և բարոյական պաշարը։

Էջմիածնի միաբանութիւնը բաղկանում է 58 հոգուց, որոնցից մի քանիսը համալսարանական են, մի քանիսը ճեմարանական, գիմնազիաւարտ, ժառանգաւորաց վարժարանի ուսումնարանի սաներ և ուրիշներ։

Երբ մի որևէ հասարակութիւն ունի իր մէջ մի կամ աւելի գիտնական անձինք, նա աշխատում է օգտվել վերջինների գիտնականութիւնից, և կամ հասարակութեան գիտնական անդամը աշխատում է իր ունեցած պաշարից մասն հանել ուրիշներին՝ կենդանի խօսքով և կամ լաւ գրչով։

Էջմիածնի միաբանութեան մէջ կան այնպիսի գիտնական հայրեր, որոնք կարող էին օգտակար լինել նոյն միաբանութեան համար, եթէ վերջինս համաձայնվէր իր ձեռնհաս անդամներից կազմել վանական լսարան։ Գիտութիւններ ձեռք բերելու ձգտում ունեցողները ուրախութեամբ կարող են աշակերտել այդ լսարանում։

Եթէ շաբաթվայ մէջ մի-երկու անգամ դասախօսութիւն լինի այդ լսարանում այն ամենի վերաբերմամբ, ինչ միաբանութեանը պէտք է, այն ժամանակ միաբանութիւնը աւելի արդիւնաւէտ գործունէութիւն կունենայ՝ թէ վանքի մէջ և թէ նրանից դուրս։

Որքան պատւաբեր կը լինէր Էջմիածնի միաբանութեան, եթէ սա ձգտէր յիշեալ լսարանը կազմակերպելու գործին, դիմելով իր ձեռնհաս անդամներին։

1900 թ. օգոստոսին Երուսաղէմ և Եգիպտոս գնալու ժամանակ՝ շոգենաւից իջայ ռուսաց «Ստարիյ Աֆօն» կոչված ս. Պանտելէյմօնի վանքը՝ իշխան Վեազեմսկիին (այժմ հայր Քսենոֆօնտ) տեսնելու համար։

Ներկայացայ գիտնական Քսենոֆօնտին և յայտնեցի նրան՝ որ իմ նպատակը նրա հետ ծանօթանալն է և լսել նրա դասախօսութիւնները վանական նորաբաց լսարանում, որի մասին ես լսած էի։

— Այդ նպատակով կուսակրօնութիւն ընդունեցի, բայց, դժբաղդաբար, անյաջողութեան հանդիպեցի, որովհետև իմ բացած վանական լսարանը՝ կարճ ժամանակ գոյութիւն ունենալուց յետոյ՝ փակվեց,—ասաց հայր Քսենոֆօնտը վրդովված հոգով։

— Ի՞նչ պատահեց՝ որ փակվեց, —հարցրի։

— Կուսակրօնութիւն ընդունելուցս մի քանի ժամանակ յետոյ, գնացի վանահօր մօտ և յայտնեցի նրան իմ դիտաւորութիւնը վանական լսարանի մասին։ «Շատ ուրախ եմ, որ դուք այդ լսարանով մեր վանքի 1,200 բնակիչներին մեծ օգուտներ պիտի կարողանաք տալ,—ասաց ինձ վանահայրը։— Եւ որպէսզի իմ վարմունքը կանոնաւոր լինի, վաղը կը հրաւիրեմ միաբանութեան ծերերից և կառաջարկեմ նրանց ձեր խնդիրքը՝ լսարան բանալու մասին»,—վերջացրեց իր խօսքը վանահայրը։ Խորին շնորհակալութիւնս վանահօր յայտնելուց յետոյ, ուրախ սրտով վերադարձայ սենեակս։

— Որքա՜ն լուսամիտ անձն է ձեր վանահայրը,—ասացի։

— Այո, ինձ էլ նա այդպէս թւաց, բայց երկրորդ օրը, երբ վանահայրը ինձ իր սենեակը կանչեց ու յայտնեց վանական ծերակոյտի բացասական վճիռը լսարանի բացման մասին՝ թուլանալուց հազիւ կարողացայ ոտի կանգնել։ «Մի վհատիք հ. Քսենոֆօնտ,—ասաց ինձ վանահայրը.— թէև մեր ծերակոյտը հակառակ է ձեր լսարանի բացման, սակայն իմ պատասխանատւութեամբ ձեզ թոյլ եմ տալիս վանական լսարանը բանալու և դասաւանդելու նրանց, որոնք ցանկութիւն կը յայտնեն ձեզ աշակերտելու»։ Քիչ ույժ առած՝ դուրս եկայ լուսամիտ վանահօր սենեակից և սկսեցի պատրաստութիւն տեսնել՝ թէ լսարանի բացման և թէ աշակերտներ գրաւելու մասին։

— 1,200 բնակիչ ունեցող վանքը մի քանի տասնեակ աշակերտներ տուեց ձեզ,—հարցրի։

— Առաջին օրը լսարանիս մէջ տեսայ 4 աշակերտ, երկրորդ օրը՝ 3, երրորդ օրը՝ 2, չորրորդ օրը՝ 1, իսկ հինգերորդ օրը և ո՛չ ոք չը կար, բացի ինձանից,—խոր ա՜խ քաշելով վերջացրեց հ. Քսենոֆօնտը իր լսարանի պատմութիւնը։

Սրապիոն ք. Սամուէլեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Խնձորեսկ, 18 հոկտեմբերի

Բազմամարդ Խնձորեսկը դպրոց յաճախող մօտ 400 մատաղահասակ երեխաներ ունի, որոնք այսօր միայն, հոկտեմբերի 18-ին, բաղդ ունեցան ուսուցիչների երես տեսնելու։ Դպրոցի այսքան ուշ բացվելու միակ պատճառը նախ իրանք գիւղացիք և ապա գիւղը աղմկող և այդ աղմուկից կաղտուկ անցքերով օգտվող անհատներն են միայն։ Անհատներ, որոնց իւրաքանչիւրի անցեալը յայտնի է մի շարք տխուր էջեր ունեցող պատմութեամբ։

Սակայն թողնենք անցեալը, որը մեզ շատ հեռու կը մոլորեցնի, և խօսենք ներկայից։

Ներկան էլ շատ տարտամ է. ծխական դպրոցի այսօրվայ գոյութիւնը ուրախացնում է իր երէկվայ թշնամուն և ընդհակառակը։ Ինչո՞ւ. որովհետև մենք ժողովուրդ չունենք. գիմակաւոր ուրուականներ են մեր առաջ շարժվում, որոնք իրանք էլ չը գիտեն իրանց կոչումը, իրանց դերը։

Ներկայ դպրոցական տարին իր գոյութեամբ մենք տեսնելով՝ պարտական ենք թեմիս՝ փոխ-թեմակալ սրբազանին, որի այցելութեամբ և առանձին հոգատարութեան և ուշադրութեան շնորհիւ է որ ուսուցիչներ ուղարկվեցին։

Ուսուցիչների գալը բաւական չէ, այլ հետաքրքրական է թէ ժողովուրդը ինչպիսի վերաբերում կունենայ դէպի դպրոցը, դէպի նրա կեանքը։

Յուսանք, որ ոչ անցեալ տարվայ նման, որը միայն և միայն ամօթանք է բերում թէ ժամանակի ուսուցիչներին և թէ հոգաբարձութեան։

Եթէ ներկայ վերատեսուչը իր հոգատար և կանոնաւոր ուշադրութիւնը չը խնայի մեր դպրոցի վերաբերմամբ, յուսանք որ բազմամարդ գիւղիս դպրոցը բարձր կը պահվի իր դիրքում։

Եւ անշուշտ կը տեսնենք, եթէ ուսուցիչները վարպետ կերպով ժողովրդի խաւերը ուսումնասիրել կարողանան, մեծ լաբիւրինթոս գիւղի գաղտնիքը ըմբռնեն և ըստ այն չէզոք դիրք բռնելով իրանց կոչման ծառայել կարողանան, առանց սրա կամ նրա թև թիկունք դառնալու։

Խնձորեսկի վերաբերմամբ մենք երկար ժամանակ է որ յոռետես ենք, և այդ մեղքը ոչ թէ մերն է, այլ ամբողջ հասարակութեան և նրան ուղղութիւն տուող մի քանի բաղդախնդիր պարոնների, որոնք մութ ժամանակ կողոպտում են գիւղը, իսկ ցերեկով նրա ամայի դրութիւնը ողբում։

Սազանդարեան

—

ութեամբ և նահատակվելու ջերմ պատրաստակամութեամբ հրաբորբոք ասպարէզ էր նետվել նաև կինը։

Քաղաքական անկախութիւնը կորցրած, պարսից գերիշխանութեան տակ ընկած Հայաստանը դառն ճգնաժամի մէջ էր։ Յազկերտի արքունիքը խստագոյն հրաման է արձակում «առ աշխարհն հայոց»՝ հրաժարվել քրիստոնէական կրօնից և կրկին պաշտել՝ ըստ նախնեաց սովորութեան՝ զրադաշտականը։ Հրովարտակի մէջ շեշտված է.

«Դարձեալ և կանայք նախարարացն կալցին զուսումն վարդապետութեան մոգացն։ Ուստերք և դստերք ազատաց և շինականաց՝ կրթեսցին ի հրապարակս նոցուն մոգաց։ Կարճեսցին և արգելցին օրէնք սուրբ ամուսնութեան զոր ունէին ի նախնեաց ըստ կարգի քրիստոնէութեանն. այլ փոխանակ ընդ կնոջ միոյ՝ բազում կանայս արասցեն, զի աճեցեալ բազմասցին ազգք հայոց։ Դստերք՝ հարանց լինիցին, և քորք՝ եղբարց, մարք մի ելցեն յորդւոց, այլ և թոռունք ելցեն յանկողինս հաւուց»։ «...Բարձցին կարգ եկեղեցւոյ, փակեսցին և կնքեսցին դրունք սուրբ տաճարացն... Քահանայք մի իշխեսցեն... և հաւատացեալքն ի Քրիստոս՝ արք և կանայք, որ բնակեալ են յւրաքանչիւր մենանոցս, փոխեսցեն զհանդերձս իւրեանց ըստ աշխարհական կարգաց...»։

Ճգնաժամը մեծ էր. հասարակական ապստամբութիւնը անխուսափելի։ Ամեն տեղ տենդային աշխատանք, պատրաստութիւն դիմադրելու «հրէշ» թշնամուն։ Սպառազինված էին «արք և կանայք, ծերք և տղայք, տէրք և ծառայք...»։

«Մի սիրտ յօժարութեան ամենեցուն արանց և կանանց, ծերոց և տղայոց և ամենայն միաբանելոց ի Քրիստոս։ Քանզի առհասարակ զմի գնուորութիւն զինուորեցան, և զմի ագան զրահս հաւատոց պատուիրանին Քրիստոսի. մի և գօտեաւ ճշմարտութեան պնդեցին զմէջս արք և կանայք»։

Եւ այդպէս՝ յանուն քրիստոնէական կրօնի կուռ ֆանատիկ ժողովուրդը ուխտել էր մինչև վերջին շունչը կռւել «Թունաւոր օձ» բռնակալի դէմ, պարզապէս յայտնելով որ իր պարանոցը պատրաստ է թշնամու սուրի առջև։ Գրում են Յազկերտին.

«Յայսմ հաւատոց զմեզ ոչ ոք կարէ խախտել... աւասիկ կամք՝ զբոլոր մարմին տուեալ ի ձեռս քո... Ի քէն տանջանք՝ և ի մէնջ յանձնառութիւնք, սուր քո՛ և պարանոց մեր»։

Սակայն կամովին ո՛չ ոք իր պարանոցը չը դրեց Յազկերտի սրի առջև։ Տեղի ունեցաւ կեանքի և մահվան զօրեղ ճակատամարտը։ Եւ այդ հայկական կրօնական ընդհանուր շարժման մէջ՝ յանուն քրիստոնէական կրօնի՝ տղամարդկանց հետ միասին հանդէս էին եկել նաև կանայք, որոնք կարծես ճակատագրի քմահաճոյքի դրդմամբ զոհվում էին մի կրօնի գոյութեան համար, որը նրանց ստորադրել ու ստրկացրել էր երկար դարերով... Եւ հայ կանանց զօրեղ մասնակցութիւնը այդ կռւի մէջ, նրանց բերած զոհերի նկատմամբ հայոց ոսկեդարեան լիբէք Եղիշէի պանեգիրիքը դատարկ հնչիւններ չեն, այլ ականատեսի, թէպէտ չափազանցրած, խտացրած գոյներով՝ բանաստեղծական նկարագրութիւնը դառն եղելութեան, մի երևոյթ, որը կրկնակի ապացոյցներ է բերում մասսայական բոլոր շարժումների, բոլոր յեղաշրջումների մէջ կնոջ մասնակցութեան անխուսափելիութիւնը։

«Իսկ կանայք,—ասում է Եղիշէն,—երանելի առաքինեացն և կապելոցն և անկելոցն ի պատերազմին՝ ընդ ամենայն աշխարհն հայոց համօրէն համարել ես ոչ կարեմ. զի բազում այն են, զոր ո՛չ գիտեմ, քան թէ գիտեցեմ։ Զի 500-ով չափ յականէ յանուանէ ճանաչեմ. ո՛չ միայն որ աւագագոյնքն էին, այլ զբաղումս ի կրտսերագունաց անտի... Քանզի եթէ աւագագոյնք էին, եթէ մանկագոյնք՝ զմի առաքինութիւն հաւատոյ զգեցան։

«...Զի թէպէտ և ունէին զիւրաքանչիւր ձեռնասուն սպասաւորս, ոչ ոք երևէր ի նոցանէ՝ թէ ո՛ր տիկինն իցէ և կամ ո՛ր նաժիշտն. մի հանդերձ էր հասարակաց, և միապէս գետնախշտիք երկոքեան»...

Որքան էլ Եղիշէն կանանց վաստակագոյն դրութեան մասին չափազանցութիւններ գրէր, այնուամենայնիւ անհնարին է կարծել, որ նրա ասածների մէջ անճշդութիւններ կամ ստեր լինէին յօրինված։ Ճիշդ է, փաստերը նկարագրված են վառ գոյներով, պարուրված՝ Եղիշէի սուբյեկտիվիզմով, սակայն փաստը իր մերկութեամբ փաստ էր և իրողութիւնը իրողութիւն։ Եղիշէի բանաստեղծական շնորհքը այնտեղ է, որ նա փաստերը ո՛չ թէ արձանագրում է, այլ երգում «աքոսօրալիբ ողբով»... Նա շարունակում է ոգևորված.

«Փոշոտեցան և ծխոտեցան խարահկք և արսկապանք նորեկ հարսանց, և սարդիոստայնք ձգեցան ի լսեննեակս առագաստաց նոցա... Աւան զարդք իւրեանց յարքունիս, և ոչ մնացին ամենևին զարդք երեսաց իւրեանց»։

Այս ընդհանուր հայկական ապստամբութեան երկրորդ շրջանն էր, երբ առաջինի արիւնհեղութիւնից և շատերի կալանաւորումից յետոյ՝ կանայք դեռևս շարունակում էին այն լռելեայն։

«Տիկնայք փափկասունք հայոց աշխարհին, որ գգուեալք և գգուեալք էին յիւրաքանչիւր բաստեռունս և ի գահաւորակս, հանապազ բոկ և հետի երթային ի տունս աղօթից, անձանձրոյթ խնդրել ուխտիւք՝ զի համբերել կարասցին մեծի նեղութեանն։ Որ ի մանկութենէ իւրեանց սնեալ էին ուղղովք զուարակաց և ամճովք էրէոց, խոտաբուտ կենօք իբրև զվայրենիս ընդունէին զկերակուրն մեծաւ խնդութեամբ, և ո՛չ յիշէին ամենևին զսովորական փափկութիւնն։ Սևացեալ ներկան մորթք մարմնոյ նոցա. վասնզի ցերեկ արևակէզք էին և զամենայն գիշերսն գետնաբէկք»։

Ճիշդ է, կանանց փափկասնութեան մասին մեծ չափազանցութիւն կայ այստեղ, սակայն այն հանգամանքը, որ «ուղղովք զուարակաց և ամճովք էրէոց» սնվելուց յետոյ՝ նրանք կերակրվում էին խոտեղէններով «իբրև զվայրենիս», դրանում կասկած չէ կարող լինել այն հիման վրա, որ կրօնական պատերազմի սոսկալի աւերումներից, կործանումներից յետոյ պէտք է անպայման հետևէր սո՜վ ու ցաւը...

Դրութիւնը այնտեղ էր հասել, որ կանայք «մատամբք իւրեանց վաստակեցին և կերակրեցան, և զկարգեալ ռոճիկ նոցա յարքունուստ՝ ամ յամէ թօշակ առնէին և տային տանել նոցա (զերված ամուսիններին) ի մխիթարութիւն»։

Եւ այդ բոլորը, կրկին շեշտում ենք, քրիստոնէական այն կրօնի համար, որը տիրօրէն բռնացել էր կնոջ անհատականութեան վրա...

Մենք «ապերախտութիւն» անուանեցինք եկեղեցու վերաբերմունքը դէպի կինը, թէպէտ եկեղեցական և աշխարհական կղերամիտները միշտ սիրում են կրկնել, թէ քրիստոնէութիւնը գործնական մեծամեծ ազատութիւններ է շնորհել ճնշվածներին, ուրեմն և կնոջը. այդ մենք ասել էինք մեր աշխատութեան նախորդ գլուխներից մէկում, նոյնը առանձնապէս շեշտում ենք այս պարագայում. որ չափով կինը կուրօրէն զօրեղ մասնակցութիւն է ունեցել այդ կրօնի ամրացման պրօցէսսում, այն չափով կրօնը նրան ճգնել է սանձել, պղպատել։ Եւ առհասարակ ընդհանուր երևոյթ է այն հանգամանքը, որ քրիստոնէութեան «դէմօկրատիզմը» արտայայտվել է միշտ և այժմ էլ է արտայայտվում դէմօկրատ տարրերի՝ շահագործումից ազատվելու ձգտումների սանձահարումով, և դէպի տէրն ու տիրողը անսահման սէր ունենալու պատուէրներով...

Այո, քրիստոնէական կրօնը ծայրայեղօրէն շահագործում է «անսահման սիրոյ» գաղափարը ի վնաս դէմօսի, որով և ծառայում, ստորանում է շահագործողի, դեսպօտիզմի առջև...

Այստեղ դուրս գանք փակագծից և կրկին դառնանք դէպի միջին դարը, դէպի Արևմտեան Եւրօպան, ուր հասարակական կեանքի իւրաքանչիւր արտայայտման վրա ռելիեֆ կերպով դրոշմված էր՝ «արտաքոյ կաթօլիկաց եկեղեցւոյ չիք փրկութիւն» չարահնար լօզունգը...

Սուրխաթեան

(Կը շարունակվի)

Զաքուռ, 22 հոկտեմբերի

Թէև այս տարի Շիրակի գաւառում բերքերի կողմը բաւական չէր, [illegible]

գիւղացիները. ինչպէս վերջին տարիները, այս տարի էլ թէ Արևելեան և թէ Արևմտեան Շիրակից գնում են Ամերիկա աշխատանքի:

Կառավարութեան կարգադրութեամբ Ջաջուռ կայարանի պետը ստացել էր Թիֆլիսի երկաթուղու գծի նաչալնիկից յայտարարութիւն, որով յայտարարում է, թէ Ջաջուռ կայարանից մինչև Ալէքսանդրօպօլ գնալու է առանձին մարդատար գնացք, որը յատկացված է նոյն գծի վրա ծառայողների որդիների համար, որոնց՝ առաւօտեան պիտի տանի Ալէքսանդրօպօլ և երեկոյեան բերէ. իսկ կողմնակի մարդկանց ու աշակերտներին տանի ու բերէ այդ միևնոյն գնացքը ամսական 1 ր. 60 կոպէկով:

Տէր-Սարգսեան

—

Միրզիկ գիւղ (Գանձ. գ.), 22 հոկտ.

Ամսիս 15-ին տեղս ժամանեց Գանձակի նոր յաջորդ Լևոն վ. Փսերեանցը և այցելեց տեղական պետ. դպրոցն ու եկեղեցին: Դպրոցում հայր-սուրբը լսեց դասը և իր կողմից աշ.-աշակերտուհիներին հարց ու փորձի ենթարկելով ռուսերէնից և կրօնից գոհ մնաց. ապա խրախուսելով սաներին բացատրեց նրանց մայրենի և պետական լեզուների նշանակութիւնն ու կարևորութիւնը, չմոռնալ առհասարակ կրթութեան առաւելութեան և ուսուցիչ-ուսանողների փոխադարձ յարգանքի ու պարտաճանաչութեան մասին. օրհնեց երեխաներին և գիւղում երկու ժամաչափ մնալով հետաքրքրվեց եկեղեցական հաշիւներով, հասարակութեան նիստ ու կացով, տնտեսական պայմաններով, որոշ խորհուրդներ ու խրատներ տալեց, եկեղեցու բարեկարգութեան մասին կարգադրութիւններ արեց և իրիկնադէմին գնաց մերձակայ Ոսկանապատ գիւղը, որտեղից հետևեալ առաւօտը, շաբաթ օրը վաղ պիտի գնար Գանձակ, ներկայ լինելու Վեհափառ Հայրապետի անուանակոչութեան տօնակատարմանը Գանձակում: Գիւղացիք գոհ ու բաւական են յաջորդի այցելութեամբ:

Աղ.

ՕԴԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբերի 21-ին երկար օդային էկսկուրսիայից Պետերբուրգ վերադարձան օդապարիկի Թուէքբին ժամանակցող օդագնացութեան դպրոցի օֆիցերներ շտաբս-կապիտան Դէքաուէր, պօրուչիկներ Դանիլևսկի և Տիխօնրավով և օդագնացութեան «պարկի» զինւորներ: Օդագնացները բարձրացան օդագնացային պարկից հոկտեմբերի 17-ին, ցերեկվայ $11^1/_2$ ժամին: Օդապարիկը արագութեամբ թռաւ քամու կողմը՝ ընդունելով արևելեան ուղղութիւն: Չը նայելով որ օդագնացները հագած ունէին ձմեռային տաք մուշտակներ և քէչէ ոտնամաններ ունէին, նրանք անագին զրկանքներ և նեղութիւններ քաշեցին: Համեմատաբար փոքր բարձրութեան վրա, 1,400 մէտր, սառնամանիքն օդում հասնում էր 23°-ի: Ուտեստի բոլոր պաշարները, որ վերցրել էին իրանց հետ օտագնացները, սառան և քարի նման դարձան: Աւազով լի քսակները սառեցին և ձիւնի շերտով ծածկվեցին: Ի լրումն այդ ամենի նրանք մի քանի անգամ ենթարկվեցին ձիւնախառն փոթորկի: 22 ժամ տևող թռիչքի ընթացքում ոչ ոք նրանցից բան չը կերաւ և բոլորն էլ մրսում էին: Տամբովից ոչ հեռու օդագնացները վճռեցին իջնել: Օդապարիկը բագաժով Պետերբուրգ ուղարկվեց, իսկ իրանք օդագնացները վերադարձան երկաթուղով:

(«Р. В.»)

ԺԱՆՏԱԽՏԸ ՕԴԵՍՍԱՅՈՒՄ

Հոկտեմբերի 22-ին, Մոսկվայում, ռուս բժիշկների ընկերութեան նիստում, մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացվեցին Մոսկվայի քաղաքային վարչութեան կողմից Օդեսսա ուղարկված բժիշկներ Խօլինի և Սինեաևի զեկուցումները, որոնք գնացել էին ուսումնասիրելու ժանտախտի ընթացքը և նրա դէմ կռւելու միջոցները:

Առաջին զեկուցանողն ամենից առաջ հեշտեց Օդեսսայի ֆինանսական և առողջապահական ծանր պայմանները, ասելով որ ահա այդ հանգամանքներում է երևացել ժանտախտը: Զեկուցանողի ուղևորութեան օրը ընդամենը ցուցակագրված էին 114 հիւանդներ, որոնցից մեռան ընդամենը 26 հոգի: Շիճուկով բժշկութիւնը ընդհանրապէս լաւ, իսկ երբեմն մինչև անգամ ապշեցուցիչ հետևանքներ տւեց, սակայն հազուագիւտ չէին «շիճուկային» հիւանդութեան դէպքեր. շիճուկը տալիս էր 30—35% առողջացողներ: Անագին քանակութեամբ փախչող հիւանդներ կային, անցնում էին ուրիշ բնակարաններ այն տան բնակիչները, ուր գտնվել էր կասկածելի հիւանդը, իսկ տնկէցների գոյքը այրում էին փողոցում, հանդիսատես ամբոխի ներկայութեամբ: Սեպտեմբերի 3-ին միայն պրօֆեսոր Զաբօլօտնին թոյլտւութիւն ստացաւ քաղաքապետից հանրամատչելի դասախօսութիւն կարդալու ժանտախտի մասին, և հէնց այնտեղ, դասախօսութեան ժամանակ, նա նախազգուշական պատուաստումներ արեց: Տասը օրվայ ընթացքում ապա նա 500 պատուաստումներ արեց: Զեկուցանողի եզրակացութիւնները. 1) էպիդէմիական օջախը Օդեսսայում ապացուցված է. 2) անհրաժեշտ է ոչնչացնել ամբողջապէս ժանտախտով վարակված թաղը. 3) սերօ թէրապիան շատ օգտակար է. 4) անհրաժեշտ է ծանօթացնել ժողովուրդը ժանտախտի և դրա դէմ կռվելու միջոցների հետ: («Р. В.»)

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

—

Պետերբուրգ, 27 հոկտեմբերի

Նախագահում է իշխ. Վոլկօնսկին:

Շարունակվում են տարրական դպրոցների օրինագծի վիճաբանութիւնները:

Հէյդարօվը նախագծի մէջ տեսնում է ռուսացման քաղաքականութեան խոշոր ֆակտոր, որովհետև մայրենի լեզուն բացասել՝ կը նշանակէ ոչնչացնել ազգային կուլտուրան: Հռետորի կարծիքով՝ ապարդիւն է կռիւ մղել ազգութիւնների դէմ, որի օրինակ ծառայում է կառավարական քաղաքականութեան սնանկութիւնը, քաղաքականութեան, որ ջանում է ամեն միջոցներով դուրս վանել Դաղստանի շրջանից թուրք-թաթարական լեզուն, որ այնտեղ հանդիսանում է կուլտուրական լեզու տեղական բազմաթիւ բարբառների մէջ: Կառավարութիւնը ձեռք բերեց ռուսական այբուբենը տեղական բարբառների համար, նրա աւանդումը մտցրեց տեղական դպրոցներում, ըստ որում այդ այբուբենը ամեն մի երեխայի սովորեցնելու համար ուսուցիչներին տրվում էր դրամական վարձատրութիւն. չը նայած այդ ամենին՝ թուրք-թաթարական լեզուն շարունակում է տարածվել: Մատնանշելով մի շարք հեռագիրների վրա, որ մահմեդական ֆրակցիան ստացել է Ռուսաստանի բոլոր ծայրերից և որոնցով պահանջվում է տարրական դպրոցներում դասաւանդել մայրենի թուրք-թաթարական լեզւով, հռետորը Դումայի կենտրօնին յորդորում է բաւարարութիւն տալ Ռուսաստանում բնակվող ազգութիւնների պահանջներին, եթէ ցանկանում են, որ նրանք ունենան ընդհանուր հայրենասիրական զգացմունք:

Վոլկով 2-րդ, հանդէս գալով Սիբիրի խմբակի յանձնարարութեամբ, մատնանշում է, որ օրինագիծը Սիբիրին ոչինչ նոր բան չէ տալիս, որովհետև զեմստվային հաստատութիւնների բացակայութեան պատճառով, որոնց այնպէս ապարդիւն ու երկար սպասում է Սիբիրը, տարրական դպրոցը Սիբիրի նահանգներում առաջվայ նման կը մնայ ադմինիստրացիայի չինօվնիկների իշխանութեան ներքոյ և զուրկ կը լինի հասարակական ույժերի արդիւնաւոր աջակցութիւնից: Առանց զեմստվօյի՝ Սիբիրը դեռ երկար տարիներ կը մնայ անգրագէտ. կառավարութիւնը պէտք է անմիջապէս ձեռք զարնէ՝ իրականացնելու Սիբիրի համար այդ մեծ խնդիրը:

Ֆրիդմանը, մատնանշելով որ ներկայումս ընդհանուր դպրոցը անմատչելի է հրէաների համար, գտնում է, որ ներկայ օրինագիծը, որով դպրոցի դռները բաց են յայտարարվում բոլոր՝ առանց դաւանանքի խտրութեան՝ երեխաների համար, հրէաների վերաբերութեամբ ըէալ նշանակութիւն ունենալ չէ կարող: Նախագիծը բնաւ հաշւի չէ առնում այլազգիների և հրէաների կարիքները. առանձնապէս հրէաները չեն կարող օգտվել անգամ առաջին երկու տարին մայրենի լեզւով դասաւանդելու աննշան արտօնութեամբ, որովհետև ուղղափառ ուսուցիչը հրէական լեզուն չէ կարող իմանալ. ազգային կուլտուրական ու կենցաղավարական պայմանները հրէաներից, ինչպէս նաև միւս ազգութիւններից, պահանջում են մայրենի լեզուի դասաւանդութեամբ դպրոց: Մասնաժողովը անարդարացի է վարվել, հանելով հրէական լեզուն իբրև աւանդելու առարկայ: Այդ առիթով հռետորը խոստանում է ներկայացնել համապատասխան ուղղումն:

Նակօնէչնըն գտնում է, որ օրինագիծը ոչ մի ուշադրութիւն չէ դարձնում լեհ ժողովրդի ձայնի վրա, որ իրաւունք ունի պահանջել լեհական դպրոց, որ խոստացվել է նրան դեռ 1864 թւին: Հռետորը լեհ գիւղացիութեան համար միանգամայն աւելորդ է համարում սովորել օտար լեզու տարրական դպրոցում, քանի որ իր բոլոր կարիքներին բաւարարութիւն տալու համար գիւղացին կարող է օգտվել լեհ լեզուից: Օտար լեզու աւանդելը տարրական դպրոցում միմիայն կը վնասէ հանրակրթական առարկաներին: Նախագծվող դպրոցն այն աստիճան հակասում է լեհ գիւղացիութեան կարիքներին, որ երիտասարդութիւնը նրա վրա կը նայէ իբրև բանտի վրա, իսկ ուսուցիչները կընդունեն թշնամու տեղ:

Մահմուդօվը ընդգծում է, որ մահմեդական դպրոցների համար կառավարութեան յատկացրած միջոցները ինքնին շատ չընչին են, և մատնանշում է, որ ձգտում կայ ռուսացման քաղաքականութիւն գործադրել մահմեդական ժողովրդի կեանքի կենցաղական և կրօնական պայմաններում: «Եթէ,— վերջացնում է Մահմուդօվը,—ընդհանուր ուսումը բարիք է աւետում ռուս ազգաբնակութեանը, թող այդ միևնոյն բարիքը ստանան և մահմեդականները, որոնք ցանկանում են լինել Ռուսաստանի իրաւահաւասար զաւակները և ոչ թէ խորթ որդիներ» (ծափեր ձախից):

Ժուկօվսկին կանգ է առնում Ալէքսէևի ճառի սխալ կէտերի վրա: Հռետորը ի միջի այլոց ասում է, որ կրօնական-ժողովրդական շարժման ալիքը բարձրացնելու ձգտումը, գոյքելով քաղաքական բօլէն հանուր լեհ ժողովրդի դէմ, հանդիսանում է ոչ թէ ծրագրային, այլ սոսկ ջարդային ձև... (ծափեր ձախից): Նիստի դահլիճն է մտնում Ալէքսէևը, որի երևալը ընդունվում է աջակողմեանների կողմից ծափահարութեամբ: Ապա Ժուկօվսկին մատնանշում է, թէ ի զուր Ալէքսէևը օրինակ բերեց ռուս ազգաբնակութեան ճնշված կացութիւնը Գալիցիայում: «Տուէք մեզ,—ասում է հռետորը,—այն իրաւունքները, որ ռուս դպրոցը ունի Գալիցիայում, այն ժամանակ մենք բաւարարված կը լինենք: Ի զուր Ալէքսէևը մէջտեղ բերեց Ռուսաստանի բոլոր 109 ազգութիւններին: Քաղաքական այն կազմը, որի ըմբիշը հանդիսանում է պատգամաւոր Ալէքսէևը, ոչ արտաքին, ոչ ներքին ձգողական ույժ չէ կարող ունենալ: Լեհերի համար ամօթ է միայն, որ այս լուրջ հարցում նա հանդիպեց ոչ թէ գաղափարական հակառակորդների հետ, այլ մանր քաղաքական ինտրիգայի, քաղաքական ստոր ինսինուացիայի (բուռն և երկար ծափեր օպպօզիցիայում):

Պեsrov 3-րդ պաշտպանում է աշխատաւոր խմբակի առաջարկութիւնը՝ վերադարձնելու նախագիծը վերստին մշակելու համար:

Յայտարարվում ընդմիջում մինչև երեկ. ժամը 9-ը:

Երեկոյեան նիստում իշխան Կուրակինը զեկուցանում է հարցապնդումների մասնաժողովի որոշումը այն հարցապնդման առիթով, որ առաջարկվում է ուղղել արդարադատութեան մինիստրին Նովօչերկասկի դատաստանական պալատի աւագ նախագահ Խլոպովսկիի և քննիչ Լըժինի ապօրինի գործողութիւնների մասին: Ուշադրութեան առնելով, որ յիշեալ պաշտօնական անձանց մասին տեղեկութիւններ են տրված սենատին, որը իր կողմից արդէն նկատողութիւն է արել քննիչ Լըժինին անփութութեան համար և չէ տեսել ոչ մի անկանօն գործողութիւն, հարցապնդումների մասնաժողովը, հնարաւոր չը գտնելով քննել արդէն կատարված գործը և երբեք դատական վճիռները, որոշեց առաջարկել Դումային մերժել հարցապնդումը:

1905 թ. Նովօրօսիյսկի անկարգութիւնների գործի քննութեան ժամանակ իշխանութիւնների անօրինաչափ գործողութիւնների մասին ներքին գործերի, զինւորական և արդարադատութեան մինիստրներին ուղղված հարցապնդման առիթով մասնաժողովը գտաւ, որ գոյութիւն ունեցող օրէնքների համաձայն իշխանութիւնների այդ գործողութիւնների մէջ չէ կարելի բացարձակ անօրինաչափութիւն նկատել, այդ պատճառով ձայների մեծամասնութեամբ եկել է այն եզրակացութեան՝ թէ ներկայ դէպքում ոչ հարցապնդում, ոչ էլ հարց յարուցել չէ կարելի: (Հ. Գ.)

ՆՈՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Այս տարի Երևանի նահ. դաշտերից աշնանացան և գարնանացան ժողովվեց մօտաւորապէս այսպիսի քանակութեամբ. Երևանի գաւառում մինչև 171,243 չետվ., Էջմիածնի—185,401, Նոր-Բայազէտի—249,723, Սուրմալուի — 196,991, Նախիջևանի—235,985, Ալէքսանդրօպօլի—452,514 և Շարուր-Դարալագեազի — 112,840: Ժողոված ցորենը չէ բաւականանալու տեղական ազգաբնակութեանը ուտելիքի և ցանելու համար. Նահանգի ցածր տեղերում ապրող գիւղացիութիւնը, որ գլխաւորապէս պարապում է այգեպանութեամբ և բամբակի մշակութեամբ, ամեն տարի իր հացը բերել է տալիս Պարսկաստանից և հարևան նահանգներից:

◆ Եղբ. Միրզոյեանցներ և Ընկ. Թիֆլիսի ապագայ բարձր կրթական հաստատութեան համար նուիրել է 25,000 րուբլի:

◆ Երկրագործութեան դեպարտամենտը, մտադրվելով առաջիկայ տարի հիմնել գիւղատնտեսական դասընթացքներ Կովկասի գիւղացիների համար, առաջարկել է կովկասեան իր լիազօրին որոնել յարմար տեղ այդ դասընթացքների համար և ներկայացնել ծախքերի նախահաշիւ:

◆ Այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին, Բօրսայի դահլիճում, Կովկասագիտական բարձր դասընթացքներում, Ստ. Մալխասեանը կը կարդայ մի դասախօսութիւն հետևեալ թեմայով «Լեզուն իբրև ազգագրութեան աղբիւր»:

◆ Մոսկվայից Թիֆլիս է եկել մի քանի դասախօսութիւններ կարդալու համար դասախօս Լ. Կօզլօվսկին: Այսօր հասարակական կլուբում, երեկոյեան ժամը 8-ին, նա կը դասախօսէ առաջին անգամ Լէօնիդ Անդրէևի մասին:

◆ Այս տարի զինւորական ծառայութեան ընդունված երիտասարդները ուղարկվում են գլխաւորապէս Լեհական թագաւորութեան նահանգները:

◆ Ռոստով Դ./վ. այս օրերս մեռաւ Թիֆլիսցիներին լաւ յայտնի թատրօնական գործող և Թիֆլիսի Զուբալովեան Տան ռուս դրամատիկական խմբակի հիմնադիրներից մինը՝ Ն. Կ. Միստրով-Սարմաղովը, որ միաժամանակ իբրև շնորհալի սիրող մասնակցում էր ներկայացումներին: Նա անցեալ տարի փորձեց և մի պիէս գրել, որը ունեցաւ լաւ ընդունելութիւն: Միստրովի մահվան առիթով յետաձգվում է Ժողովրդական Տանը նշանակված «Միրրա Էֆրօս» ներկայացումը: Երէկ կատարվեց հոգեհանգիստ Ժողովրդական Տանը:

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը վերջերս մի պարտադիր կանօն է հրատարակել, որով պաշտօններից արձակված պաշտօնեաները իրաւունք չունեն շրջել իրանց նախկին համազգեստներով: Նաև արգելվում է կրթական հաստատութիւնների հետ կապ չունեցող անձանց հագնել ուսուցչական զգեստներ և այլն:

◆ Վրաց ազնուականութեան ընդհանուր ժողովի որոշման համաձայն, Պետերբուրգ մեկնեցին իշխաններ Բագրատիօն-Դաւիդօվ, Ջելօկայէվ և Թումանօվ՝ վերջնականապէս ըէալիզացիա անելու կախեթեան երկաթուղագծի կօնցէսիան:

◆ Մեզ խնդրում են յայտնել, որ այսօր, երեկոյեան ժ. 6-ին, Կ. Հ. Դ. Ուսուցիչների և Ուսուցչուհիների Միութեան գրասենեակում (Вельяминовская, № 8) նշանակված է Միութեան ընդհանուր ժողովը: Օրակարգի հարցերն են. 1) Կ. Վարչութեան անդամների լրացուցիչ ընտրութիւնները, 2) վերստուգիչ յանձնաժողովի ընտրութիւնը և 3) ընթացիկ հարցեր: Օրինական թիւ չեղած դէպքում երկրորդ ժողովը կայանալու է կիրակի օրը, առաւօտեան ժամը 10-ին, նոյն տեղում:

◆ Հոկտեմբերի 26-ին կայացաւ կովկասեան օդագնացութեան խմբակի խորհրդի նիստը, որին մասնակցում էին Թիֆլիս եկած բոլոր օդաչուները՝ Վասիլէվը, Քէբուրօվը, Ուտօչկինը: Քննութեան առարկայ դարձան աէրօպլանների տիպի և օդագնացութեան դպրոց հիմնելու հարցերը: Նիստում որոշվեց հետևեալը. ի նկատի ունենալով որ Ուտօչկինը չէ կարող թռիչքներ կատարել Թիֆլիսում, որովհետև հրաւիրված է Գանձակ և Բաթում, ուստի մինչև նոյեմբերի 4-ը կազմակերպել երեք թռիչք Վասիլէվի մասնակցութեամբ, իսկ եթէ մինչ այդ Քէբուրօվը կարողանայ նորոգել իր աէրօպլանը, նաև Քէբուրօվի: Առաջին երկու թռիչքների զուտ հասոյթը ստանալու են օդագնացները: Իսկ երրորդ թռիչքը կը կայանայ բարեգործական նպատակով:

◆ Թիֆլիսի աղջկանց 1-ին գիմնազիայի մէջ բացվել են 5 թոշակներ:

◆ Զուբալովի անուան անկելանոցում մինչև օրս պատսպարվում են միայն երեսուն մարդ: Այժմ այդ տան մասնաժողովը հարց է յարուցել, որպէսզի ընդունվեն դարձեալ տնանկ և անօգնական մարդիկ անկելանոցում պահելու համար:

◆ Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը իր ինժեներներից մինին յանձնարարել է կազմել մի նախագիծ Աւճալեան ջրամբարից ջուր բերող խողովակները լայնացնելու մասին:

◆ Այսօր Թիֆլիս է գալու մայրաքաղաքում յայտնի «Տրուցցիի» ցիրկը Թիֆլիսում մնալու համար: Ցիրկի հետ բերվում են 60 ձիեր և 3 հնդկական փղեր: Ներկայացումները կը տրվեն նորակառոյց փայտէ շինութեան մէջ՝ Նիկիտին եղբայրների ցիրկի նախկին տեղում:

◆ Թիֆլիսի Բուսաբանական այգում շուտով երկու բաժանմունք կը բացվի օգտակար բոյսերի՝ աշակերտութեան ծանօթութեան համար:

◆ Յայտնի Ահմէդ բէկ Աղայէվը սուլթանի իրադէով ընդունվել է Թիւրքահպատակների թւում:

◆ «Յ. Օ.»-ի երկրորդ խմբագրի պաշտօնում հաստատվել է երդւ.-հաւատարմատար Ալ. Կանչէլին:

◆ Երևանի կօնսերվներ պատրաստող ընկերութիւնները բաւական մեծ թւով պատուէրներ են ստացել արտասահմանեան մի քանի ֆիրմաներից կօնսէրվներ պատրաստելու:

◆ Ալէքսանդր Շանշիաշվիլին վրաց երիտասարդ բանաստեղծներից մէկն է: Նա իր գեղեցիկ և խորիմաստ բանաստեղծութիւններով, կուսական պլատօնական սէր երգելով, բնութիւնը, բուսական թագաւորութիւնը և նրա թագուհի վարդը երգելով՝ յայտնի է դարձել վրաց ընթերցասէր հասարակութեան շրջաններում: Խմբագրութիւնս ստացաւ նոյն հեղինակի բանաստեղծութիւնների առաջին գրքոյկը, որը հրատարակել է Միխայիլ Նեմսաձէն: Բանաստեղծութիւնները արտատպված են վրացերէն լեզւով հրատարակվող հին և նոր այն թերթերից, որոնց մէջ նրանք զետեղված են եղել: Գրքոյկը կոչվում է «Վշտի այգի» և արժէ 10 կոպէկ:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Թիֆլիսի գեն.-նահանգապետի որոշմամբ Կանիգինը ենթարկվում է 1,000 րուբլի տուգանքի առանց վկայականի զէնք կրելուն համար: Թիֆլիսի նահանգապետի որոշմամբ Նատալիա Րօմանօֆեան ենթարկվում է 100 րուբլի տուգանքի թաղական վերակացուին խօսքերով վիրաւորելուն համար:

◆ Ոստիկանութիւնը «Սեմէյնըյէ նօմերա» հիւրանոցում ձերբակալեց մի քանի հոգու, որոնք պարապելիս են եղել «կենդանի ապրանք» վաճառելով:

◆ Հոկտեմբերի 27 ին կեանքից դժգոհ լինելու պատճառով իր կեանքին վերջ տալու նպատակով թոյն խմեց Նատալիա Օսիպօվան, 19 տարեկան:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՕՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Վրաց մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութեան վարչութիւնը իր միջոցների յաւելման համար, ամսիս 27-ին, կազմակերպել էր գրական մի երեկոյթ, մասնակցութեամբ վրացի բանաստեղծների, գրողների և երգեցիկ խմբի: Երեկոյթը նուիրված էր վրաց բանաստեղծ Իլիա Ճավճավաձէի յիշատակին:

Առաջին բաժնում ցուցադրվեց մի կենդանի պատկեր, որը ներկայացնում էր հանգուցեալ գրողի գրուածքների զանազան հերոսների տեսարաններից: Այդ բաժնում մի շատ զգացված խօսք արտասանեց վրաց մէջ յայտնի հասարակական գործիչ Կիտա Աբաշիձէն:

Երկրորդ բաժնում խաղացվեց Իլիա Ճավճավաձէի «Մայր և որդի» պօէման:

Երրորդ բաժինը նոյնպէս կենդանի պատկերներից էր բաղկացած:

Չորրորդ բաժինը, որ բաղկացած էր գրական բաժնից, անցաւ շատ աջող:

Մասնակցում էին՝ Ի. Ջաւրաքաշվիլի, Ն. Լօրթքիփանիձէ, Գ. Դիասամիձէ, Ն. Երիսթավի, Կ. Մաղալաշվիլի, Ս. Ղիփիանի և այլք:

Հինգերորդ և վեցերորդ բաժիններն եւ բաղկացած էին կենդանի պատկերներից: Բաժիններին մէջ ընդ մէջ երգում էր երգեցիկ խումբը:

Երեկոյթին ներկայ գտնվեց ստուար քանակութեամբ հասարակութիւն, որի մէջ էր և վրաց արիստօկրատիան:

Երեկոյթը ընդհանուր առմամբ հանդիսականների վրա նպաստաւոր տպաւորութիւն թողեց:

Առանձնապէս աջողութիւն ունեցան վրացի երիտասարդ բանաստեղծ գրողներից Գ. Դիասամիձէ, Ն. Երիսթավի, Ս. Ղիփիանի և Կ. Մաղալաշվիլի:

A—s.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 22 հոկտեմբերի

Ներկայումս գոյութիւն ունեցող «Հոգաբարձութիւն Որբոց և Այրեաց Հայոց Հոգևորականաց» անուն հաստատութիւնը, որը ղեկավարվում է Պօլօժէնիէի որոշ տրամադրութեամբ և որի անդամներն են՝ Գր. ք. Տէր-Մաղաքեանը, Սարգիս աւ.-քահ. Շիօյեանը և Գէորգ ք. Մեհրաբեանը, մի կողմը թողնելով Պօլօժէնիէն և գանձաբանի նպատակին սահմարտութեամբ վերաբերվելով՝ մի կտոր հացի կարօտ խեղճ ու անօգնական այրիների և որբերի գործերին այնպիսի ընթացք է տալիս, որը ոչ օրէնքով կարող է արդարանալ և ոչ խղճի ձայնին համապատասխան լինել:

Խնդիրը նրանումն է, որ այդ հոգաբարձութիւնը, չը գիտեմ ինչ հիման վրա, նպաստներ էր տալիս Բօլնիսի նահանգի Օն և Լայլաշ գիւղերի կենդանի, դեռ չը մեռած, ռեի վրա մաՑ ծկոց բաՏաՑաՑերեՑ:

Այդ ապօրինի աւչութիւնը անա 5—6 տարի է, ինչ դադարել էր: Սակայն ցաւօք սրտի պէտք է ասեմ, որ նոյն նպաստը տալը, ինչպէս լսում ենք, նորից սկսվել է: Յոյս ունենք, որ հոգաբարձութիւնը այս խնդրի առիթով իր բացատրութիւն-պատասխանը կը տայ հրապարակով՝ լրագրութեան միջոցով:

Որբ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՐՕՖԵՍՕՐ ԲԵՐՆԱՑԻԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

—

Աւստրիայի ազգութիւնների կեանքի մէջ այժմ տեղի ունեցող չափազանց նշանաւոր մօմէնտը թելադրեց Վիէննայի համալսարանի նորընտիր Rector Magnificus պրօֆ. Բէռնացիկին ընտրել «օրվայ չարիքին» կատարեալ համապատասխան թեմա ուսումնական տարին սկսելու ժամանակ:

Որպէս յայտնի է, Պրագայում այժմ, հակառակ բոլոր սպասելիքների, առաջ են ընթանում ու այժմ բաւական աջող բանակցութիւններ չէխ և գերմանական ազգութիւնների ներկայացուցիչների միջև՝ վերջնական խաղաղութիւն հաստատելու մասին կռիւ մղող երկու ազգութիւնների մէջ: Ոչ մի արտաքին ույժ չէ հաստատում այստեղ այս կամ այն «վատ խաղաղութիւնը» կամ հարկադրում այդպէս վարվել: Բայց եթէ հաշտութիւնը կայանայ, նա այն «վատ խաղաղութիւնը» չի լինի, որը չէ գոհացնում երկու հակառակորդներին եւ և ստիպում է միայն թագցնել չարութիւնը, որ բռնկում է հէնց առաջին յարմար դէպքում կրկնակի ույժով, այլ կը լինի խաղա-

կան հաշտութիւն, որ բղխում է նրա ցանկալի և անհրաժեշտ լինելու անկեղծ գիտակցութիւնից։

«Մրցման» շրջանը արդէն իր դերը կատարեց։ Նա այդ կռիւներից իւրաքանչիւրին ի մի ձուլելով՝ կազմակերպված ամբողջութիւն դարձրեց, կռփեց, հնարաւորութիւն տուեց նրանց զարգացնել իրանցից իւրաքանչիւրին յատուկ եռանդի մաքսիմումը՝ նրա կուլտուրական, տնտեսական, հասարակական և քաղաքական ուժերի կազմակերպութեան մէջ։ Եւ երկու կողմերն էլ, շնորհիւ քաղաքական ազատութեան այն պայմանների, որոնց մէջ մղվում էր կռիւը, ոչ թէ ողջ ու առողջ մնացին նրա մէջ, այլ և ամրացան։ Կռիւ շարունակելը,—այդ զգում են երկու կողմերն էլ,—աննպատակ է դառնում, և այդ պատճառով ուժերի ապարդիւն վատնումը, որովհետև բոլոր «հասանելիքի սահմանները» արդէն ճիշդ գծագրված են, գերմանացիները Բոհեմիայում ոչ թէ ուրիշների գլխին նստել են մտածում, այլ գոհ կը լինեն, թէ իրանք դիմանալ կարողանան, և ի զուր կը սկսէին նրանք խորհել մի որևէ բան «պոկել» չեխերից նրանց պատկանող իրաւունքներից. սակայն չեխերն էլ չեն կարող ոտի տակ հաւասարեցնել գերմանացիներին, որոնք զօրեղ են իրանց կուլտուրայով, իրանց տնտեսական դրութեամբ և մնացած ամբողջ գերմանական Աւստրիայի աջակցութեամբ։ Պատուաւոր խաղաղութիւնը ոչ թէ անհրաժեշտ է դառնում, այլ և թանգագին սեփականութիւն երկու կողմերի համար էլ։ Սակայն ինչ պայմաններով կարող է կայանալ այդ խաղաղութիւնը։ Որքան արդէն պարզվում է բանակցութիւններից, յաղթութիւն է տանելու սօցիալ-դեմօկրատ դօկտոր Րենների (նոյնը Synopticus) վաղուց արդէն անընդհատ քարոզած ազգայնական ինքնավարութիւնների գաղափարը։ Չեխերը և գերմանացիները կը ճանաչվեն Բոհեմիայում ինքնավար ազգեր, որոնցից իւրաքանչիւրը ինքնուրոյն ապրում է իրան յատկացված այն շրջանում, որի մէջ կը մտնեն ազգայնութեան հատկով նորից սահմանագծված նահանգները։ Ո՛րպիսի ձեւով կը տրվի պլատոնական բաւարարութիւն չեխերին, որոնք պահանջում են, որ Բոհեմիան այնուամենայնիւ մնայ «մի և անբաժան». դա նոյնպիսի երկրորդական հարց է, որպէս և այն հարցը, թէ արդեօք վիրաւոր խաղաղութեան կը հասցնի այժմեան կօնֆերէնցիան, թէ դրա համար դեռ էլի կը հարկաւորվեն մի քանի կօնֆերէնցիաներ։ Այդ ամենի մէջ առաջնակարգ նշանակութիւն ունի այն հանգամանքը, որ երկու կողմերն էլ արդէն անհնարին են համարում հեռու գնալ համաձայնութեան ելակէտից՝ ազգային ինքնավարութիւնների գաղափարից։ Այդ գաղափարն արդէն յաղթութիւն տարաւ Մորավիայում, մասամբ նոյնպէս Բուկովինայում և Տիրոլում։ Եւ այժմ Աւստրիայի համար անհագին նշանակութիւն ունեցող փորձը պէտք է գործադրվի ընդարձակ ծաւալով Բոհեմիայում։

Եւ ուրեմն, ահա այն նորը, ինչ որ մտցնում է Աւստրիան եւրօպական քաղաքական աշխարհի գաղափարական գանձարանում որպէս հետեւանք նրա ցեղերի ազգային կռւի։

Հէնց դրա վրա էլ կանգ է առնում պրօֆեսոր Բէրնացիկ, մատնացոյց անելով որ հէնց ազգային գաղափարի այդ էվօլիւցիայի շնորհիւ Աւստրիայում աւստրիացիներին է վիճակվում գտնել «ազգութիւն և որևէ ազգի անդամ» տերմինների իրաւաբանական նշանակութիւնը։ Գիտութիւնը չը գիտէ օբիէկտիվ նշաններ, որոնցով կարելի լինէր որոշել մի որևէ ազգութեան պատկանելը, իսկ բոլոր հետազօտութիւնները այդ մտքով այն համոզման միայն բերեցին, որ գիտութիւնը պէտք է հրաժարվի այդպիսի օբիէկտիվ նշանների վրա կանգ առնելուց։ Ոչ տեղային տարբերութիւնները, ոչ ծագումը, ոչ լեզուն բաւարար շօշափելի փաստեր չեն տալիս դրա համար։ Այն ինչ Աւստրիայի համար դա այժմ արդէն ակադեմիական հարց չէ, այլ իրական քաղաքական նշանակութիւն ունեցող հարց է։ Ազգայնական հարցի հին աւստրիական որոշումը, որ արտայայտվեց հիմնական օրէնքների 19-դ յօդուածում և որը ճանաչում է բոլոր ազգութիւնների հաւասար իրաւունքները, իսկապէս ի նկատի ունէր անհատներ և ոչ թէ ազգութիւններ։ Բոլոր քաղաքացիները, ո՛ր ազգութեան էլ նրանք պատկանելիս լինեն, ճանաչված են հաւասար օրէնքի առաջ և վայելում են կատարելապէս միանման իրաւունքներ։ Այդ անվիճելի տարրական իրաւունքների համար չէ, որ կռիւ է մղվում այժմ Աւստրիայում։ Կռւի մէջ են մտել ազգութիւններ, որպէս մեկուսացած հաւաքական օրգանիզմներ, որոնք ցանկանում են պետութեան մարմնի առանձին մասերը լինել, ստանալ իրանց ազգային արտայայտութիւնը պետութեան քաղաքական կազմակերպութեան մէջ, կառավարվել իրանց՝ ազգային ներկայացուցիչներով և այլն։

Ուրեմն ո՛րպիսի նշաններով պէտք է որոշել մի որևէ ազգութեան պատկանելը իւրաքանչիւր անհատի համար, որ այնպէս մեծ նշանակութիւն ունի նրա համար, և որևէ ազգութեան անդամների թիւը, որն այնքան մեծ նշանակութիւն ունի պետութեան համար։ Բոլոր հեղինակաւոր անձինք ստատիստիկայի մէջ—Ֆիկկեր, Կէլէտի, Գլատտէր—այն եզրակացութեան հասան, որ ազգայնական ուրիշ նշաններ չը լինելու պատճառով ստիպված են լինում կանգ առնել այնպիսի սուրրօգատի վրա, որպէս լեզուն է։ Բայց ո՞ր լեզուն։ Մայրենին, գործածականը, ընտանիքի լեզո՞ւն։ Մի ժամանակ հակվում էին դէպի Ֆիկկերի կարծիքը, որ որոշողը «ընտանիքի լեզուն» է, և այդ հիման վրա սահմանվում էր անհատի ազգութիւնը։ Վերջ ի վերջոյ կանգ առան սակայն «գործածական» լեզուի վրա, որպէս լուծող հարցի վրա ազգութեան մասին։ Այդ նշանով է ղեկավարվում աւստրիական կառավարութիւնը և միօրեայ ժողովրդագրութիւնների ժամանակ, որոշելով մի որևէ տեղի ազգաբնակութեան ազգային կազմը րուբրիկայի մէջ գտնվող «գործածական լեզու» պատասխանների հիման վրա։ Սակայն դրա դէմ ոչ առանց հիմքի բողոքում են, որովհետև գործածական լեզուն կարող էր դառնալ, տեղական պայմանների շնորհիւ, ոչ ազգային լեզուն, որին պատկանում է անհատը։ Այն ինչ կառավարութիւնը հրաժարվում է մտցնել «ազգութիւն» րուբրիկան և դրկում է այդպիսով շատերին, որոնք իրանց ազգային լեզուով չեն խօսում (հրէաներին, օրինակ), ճիշդ արձանագրել իրանց ազգութիւնը։

Սակայն ինչ անել, օրինակ, այն դէպքերում, երբ գործածական են մի որևէ անձի համար երեք լեզուներ։ Շվէյցարիայում, Բէլգիայում, Գալիցիայում դա չէ՞ որ սովորական երևոյթ է։ Կառավարութիւնը առաջարկում է այդ դէպքերում արձանագրել այդ գործածական լեզուներից մէկը միայն, այլապէս ասած՝ առաջարկում է հարց ուղղվողին, որ նա ինքն ասէ, "թէ ո՞ր ազգութեանն է ինքը ցանկանում պատկանել. Ունգարիայում ժողովրդական միօրագրութիւնների ժամանակ հէնց այդպէս էլ տրվում է հարցը. «Եթէ գործածական լեզուն մէկը չէ, ուրեմն նրանցից ո՞րն էք դուք գերադասում»։

Այստեղ կառավարութիւնը ուղղակի արդէն դիմում է անհատին խնդրելով կամաւորապէս համարել իրան այս կամ այն ազգութեան անդամ, գիտակցելով որ դա միակ ճանապարհն է, քանի որ պետութիւնը իր տրամադրութեան ներքոյ չունի ընդհանուր նշաններ ազգութիւնը որոշելու համար։ Եւ որքան աւելի զօրեղ կը զարգանայ ազգային ինքնավարութիւնների գաղափարը, այնքան աւելի պարզ կը դառնայ պետութեան համար, որ նա հարկադրված է հրաժարվել ազգութիւնը որոշելու ստիպողական իրաւունքից և ամբողջապէս թողնել այդ հարցի լուծումը անհատին։ Որովհետև գոյութիւն ունի ազգութեան միայն մէկ ընդհանուր նշան, դա անհատի գիտակցութիւնն է իր հոգևոր կապի մի որևէ ազգութեան հետ։

Հին հասկացողութիւնը ազգութեան մասին հիմնվում էր «ծագումի» վրա և ստիպողական բնաւորութիւն ունէր. ժամանակակից հասկացողութիւնը ազգութեան մասին բղխում է այն գիտակցութիւնից, որով անհատը միացած է համարում իրան մի որևէ ազգի կուլտուրայի հետ, ընդունում է «ազգութեան պատկանելը» անհատի սեփական ջանքերով նրա ազատ կամայականութեամբ ձեռք բերած սեփականութիւն։

Եւ Աւստրիայի կատարած այդ ամբողջ էվօլիւցիան՝ ազգային իրաւունքների համար ցեղերի մղած պայքարի շրջանում՝ հրում է նրան դէպի ազգութեան պատկանելու այդ իրաւագիտական որոշման ճանապարհը։ Եւ այդ միևնոյնը տանում է դէպի «անիծեալ» ազգային հարցի լուծումը։ Այն միտքը, թէ ազգայնական պրինցիպին վերադառնալը յետ է մղում դէպի բարբարոսութիւն, այժմ արդէն թողնված է։ Այժմ ճանաչված է, որ կուլտուրական բարձր նուաճումները հնարաւոր են ոչ թէ ազգայնութեան հերքումով, այլ, ընդհակառակը, ազգային տարրերի մշակմամբ։ Բայց միմիայն մի պայմանով—կարողանալ կարգապահութեան ենթարկել իր ազգային կոյր բնազդները և սովորել յարգել ուրիշ ազգութիւնների ազգային զգացումները, ինչպէս քեզ թանգագին են քո սեփականները։ Միայն այդ է հաշտեցնում 18-րդ դարի հումանիզմը՝ 19-րդ դարում արթնացած ազգային զգացման հետ մարդկային միութեան այն բարձր հասկացողութեան մէջ, որ արդէն կերտում է 20-րդ դարը։

Այդ ժամանակ միայն կը դադարէ մեզ վախեցնել Գրիլպարցէրի նախազգուշացումը ընդդէմ ձգման գնալու՝ «Von der Humanität durch die Nationalität zur Bestialität» (մարդկութիւնից դէպի անասնականութիւն՝ ազգայնութեան միջոցով), որի տեղը կը բռնէ գիտակցական «ազգութիւնից դէպի բարձր կուլտուրան՝ համամարդկութեան միջոցով»։

Ստացվում է ոչ այնքան քաղցրահնչիւն ռիթմ,—նկատում է Բէրնացիկը,—բայց դրա մէջ է գուցէ կայանալու ամենաբարձր ճշմարտութիւնը։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ
27 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Քաղաքային դուման 400,000 րուբլի յատկացրեց փետրվարի 19-ի յիշատակին ուսուցչանոց հիմնելու համար։

Գրաւվեց «Русское Богатство»-ի № 10-ը. խմբագիր-հրատարակիչ Վ. Կորոլէնկօն են թարկվում է պատասխանատուութեան 129-րդ յօդուածի 1-ին յօդուածով։

ՊՐԱԳԱ։ Առաւօտեան ժամը 6-ին մարդատար գնացքը, որ սպասվում էր Կրալուպ կայարանում, ենթարկվեց մի շրջատեղում չարագործների յարձակման։ Ճանապարհին տեղի ունեցաւ երկրորդ յարձակում. գնացքի ծառայողները մահվան երկիւղի տակ դիմադրութիւն ցոյց չը տուին։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ.
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։
Ընդունելութիւնը ամեն օր: 12½—2 ժ. ցերեկմա; 5—7 ժ. երեկոյեան; Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ց.
Հասցէն { Սօլօլակ, Բէբուտովսկայա, № 33. Сололаки, уголъ Бебутовской и Паскевича, 33.
(հ. ու. կ.) 1134. 100—26

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathieu-ի մասնագիտական կլինիկայից՝ Պարիզում։
Ընդունելութիւն (առաւ. ժ. 9—11. (երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39
(ա. օ.) 1179. 100—11

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՆԱՑԻ ԳԼԽԱՐԿՆԵՐ
Աերօպլան
Ստացված են նոր բացված խանութում
O BON GOUT
Սօլօլակսկայա փող., № 10, Օստէնի դեղատան մօտ։
ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ ԵՆ ԳԼԽԱՐԿՆԵՐ ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ։
Պահանջվում են *վարպետուհիներ*
(ա.օ.) 1223. 5—1

Քաղաքից մեկնելու պատճառով
ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ
ՏՆԱՅԻՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ
այն է՝ բուֆէտ, հագուստեղէնի պահարան, կամօդ, մանճակալներ ընկուզեայ փայտից, էտաժերկա՝ գրքերի համար, լուացարան՝ մարմարեայ քարից, թախտեր, այլ և այլ սեղաններ և ուրիշ մի քանի առարկաներ։ Հասցէն՝ Վօգնեսէնսկայա փ., № 4 III յարկ՝ բակից, բնակարան Սափարեանի։ Գալ միայն առաւօտ. ժամը 9—11-ը։

ՍԱԿ ՎԵՐԱՐԿՈՒ
7 ՌՈՒԲԼԻ 75 ԿՈՊԷԿՈՎ
Ձմերային կամ աշնանային կանացի սակ-վերարկու՝ կարված վերջին տարազով, 105 սանտիմ. երկարութեան, անգլիական մօդային բրդէ գրապից՝ աստառով, մուգ գոյնի, շատ գործնական և էլեգանտ։ Այդպիսին՝ մօդային բրդէ պլիշից, մորթու նմանողութեամբ, սև գոյնի, մօդային գործուածք, բամբակով և ատլասէ աստառով, նորագոյն տարազով—11 ր. 75 կ.։ 125 սանտիմ. երկար. 1 ր. 75 կ. թանգ։ Ուղարկում ենք պօստով, վերադիր վճարով, ճանապարհածախքի համար աւել հաշւելով 85 կ., իսկ Սիբիր՝ կշռի տարբերութիւնը։ Ցոյց տալ սակի երկարութիւնը, թևերի երկար. և կրծքի շրջաչափը։ Գործուածքի ամրութեան և չբեգութեան համար երաշխաւորում ենք. չը հաւանած դէպքում փողը վերադարձնում ենք։ Հասցէն. Въ контору А. КИВМАНА. Лодзь. № 43—О.
(В. 81314) 1212. 1—1

ԿԱՃԻԻ
ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ
ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՈՒՍԳՈՒՄԲԻԱ (սարդան)
Գնել ուզողները դիմեն հետևեալ հասցէով.
Новороссійскъ, Мартиросу Кендикянъ.

ՋՐԻ, տարածելու նպատակով ուղարկ. ենք իւրաքանչ. տղամ. համար շատ հետաքրքր. և օգտ. առարկայ։ Ճանապարհածախք վճարվում է 10 հատի համար՝ 60 կ., 15 հատի համար՝ 75 կ., 25 հատի համար՝ 1 ր. (կարելի է և մարկաներով)։ Վերադիր վճարով 10 կ. թանգ։ Չը հաւանած դէպքում՝ փողը լրիւ վերադարձնում ենք։ Մի խնայէք 3 կօպէկանոց բացիկ ուղարկել։ Հիացած կը մնաք։ Միլիօնաւոր շնորհակալ. ենք ստանում։ Հասցէագրել. г. ЛОДЗЬ, Т-ву „СЛАВА". 257.
P. S. Միանգամայն հետաքրք. առարկայ՝ 10 հ.—1 ր.։
(ու.) (В. 80319) 1217. 23—1

ԱԳԷՆՏ
Յ. Գ. ԽԱԼԱԹԵԱՆ
ՌԷԿԼԱՄՆԵՐ ԵՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ընդունում եմ տեղական և օտար քաղաքների լրագիրների և ամսագիրների համար՝ ամենաձեռնտու պայմաններով, ՎՃԱՐԸ ՄԱՍ-ՄԱՍ։ Ընդունում եմ նոյնպէս կոմիսիօնական ամեն տեսակ պատուէրներ։ Ունեմ երկար տարիների փորձառութիւն։
Խնդրում եմ չը շփոթել ինձ միւս ագէնտների հետ։
Հասցէն՝ Красногорская, 30. ТЕЛЕФОНЪ № 1041.
Պատուէրները կատարում եմ ճշգրիտ կերպով։
Անձամբ կազմում եմ ամեն տեսակ ռէկլամներ։
(օ. մ.) 1139. 25—13

Ռուս լեզուի մէջ հմուտ և մաքուր առոգանութեամբ
ՄԻ ՓՈՐՁՎԱԾ ՈՒՍՈՒՑԻՉ,
որ երկար տարիներ եղել է Կովկասում և Կովկասից դուրս հայ և ռուս դպրոցներում ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ պետական և հայ դպրոցների համար։
Հասցէն՝ Ելիզավետինսկայա փ. 114, բն. 2.
(օ. մ.) 1130. 20—15

Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութիւնը
ունի հետեւեալ գրքերը.

1) Էրկման Շատրիանի «Մի գիւղացու պատմութիւն», թարգմ. Վ. Փափազեան . . . . 1—25
2) Է. Վօյնիչի «Բոռ», թարգմ. Լ. Շանթ . . . 1 —
3) Օր. Հեդինէ Մեյեր Հայկազեանի «Մի պտոյտ Ճապոնում, իմ յուշերից և տպաւորութիւններից», 25 պատկերով . . . — 40
4) Ղազ. Աղայեանի «Հէքիաթների աշխարհ» պատկերազարդ, սերիա I հատոր — 15
5) » » » » II հատոր — 15
6) Յով. Թումանեանի «Սասունցի Դաւիթ» . . — 15
7) » » «Անուշ» . . . — 15
8) » » «Լեգենդներ» . . . — 15
9) Շանթի «Երգեր». 15 կոպ.։ 10) Ն յնի «Լիասն Աղջիկը» . — 15
11) Շիրվանզադէի «Պատուի համար» . . . — 60
12) Գր. Վանցեանի «Պատմական քերականութիւն Արևելահայ լեզուի» — 75
13) Դեմիրճեան Դ. ի «Ուխտաւորներ», «Աշուղի հէքիաթը», պատմուածք. — 7
14) Վերեսաեվ Վ. ից «Մի անմեղ մարդու սոսկալի մահը», թարգմ. Գ. Գաշ. — 6
15) Ս. Շխեանի «Մի մահ և Անտառը», պատմուածքներ . — 7
16) Էրկման-Շատրիանի «Ժամագործի յիշողութիւնները», Շուշ. Խժ նի — 8
17) Պրօֆ. Զօրրադ Վ ի «Ինչու այժմ ամեն մարդ հետաքրքրվում է քաղաքատնտես. և ընկերվարական խնդիրներով», թարգմ. Ս. Թառ . — 10
18) Յովհաննէս Գալլէի «Կապիտալ և կապիտալիզմ» . . — 12
18) Պրօֆ. Թ. Աշխելիսի «Իրաւունքի ծագումը և պատմութիւնը» — 10
20) Կարլ Մարքսի «Վարձու աշխատանք և կապիտալ» . . — 10
21) Ստ. Լիսիցեանի «Երեխայի բունը» . . . — 15
22) » » «Երեխայի ազատութիւնը» . . . — 15
22) » » «Նկար Վարդանանց պատերազմի» . — 60
23) Մաղաքեան, Գ. բժ. «Սնունդ և ստամոքսի հիւանդութիւնը» — 15
24) » «Բժշկականութիւն և հասարակութիւն» — 25

Ծանօթութիւն.—Շուտով լոյս կը տեսնի Վ. Ֆոն Պօլէնցի «Գիւղացի Բիւտները», թարգմ. Ս. Թառայեանի։
Դիմել՝ Тифлисъ, Кавказское Армянское Издательское Общество. Бебутовская, № 25.
(հ. ու.) 1209. 2—2

70% ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ 70%
ԼԱՄՊԵՐԻ, ՊԱՍՏԱՌՆԵՐԻ ԵՒ ԿԱՀԿԱՐԱՍԻՔԻ ԴԵՊՈ
Ե. Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
Թիֆլիս, Դվօրցովայա փողոց։ Տէլէֆօն № 238։ Ֆիրման գոյութիւն ունի 1869 թւից։
ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԼԱՄՊ

„Սիրիուս Կոլոիդ"

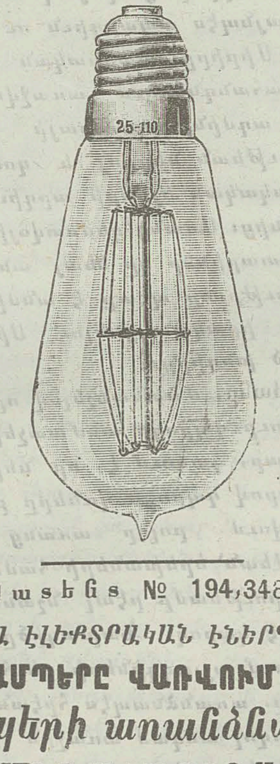

70% ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ 70% ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Պատենտ № 194,348.

ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՄՈՄԻ ՎՐԱ ԷԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԷՆԵՐԳԻԱ Է ՄՍԽՎՈՒՄ 1 ՈՒԱՏ
«ՍԻՐԻՈՒՍ-ԿՈԼԼՕԻԴ» ԼԱՄՊԵՐԸ ՎԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ԱՄԵՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ։
„ՍԻՐԻՈՒՍ" լամպերի առանձնայատկութիւններն են՝
ԷԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻ ԱՄԵՆԱԲԱՐՁՐ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ։
ՎԱՌԵԼԻՔԻ ՅԱՐԱՏԵՒՈՒԹԻՒՆ։
ԱՐԵԳԱՅԻՆ-ՍՊԻՏԱԿ ԼՈՅՍ, ՍԱԿԱՒ ԶԳԱՅՆՈՒԹԻՒՆ։
ԼՈՅՍԻ ՈՅԺԻ ԱՄԵՆԱՔԻՉ ՆՈՒԱԶՈՒՄ։
ԼԱՄՊԵՐԻ ՎՐԱ ԵՂԱԾ ԾԱԽՍԵՐԻ ԱՄԵՆԱԲԱՐՁՐ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ։
Լամպերի վրա մակագրված է «ՍԻՐԻՈՒՍ» և «Ե. Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ», առանց որի մնացածները
ԻՍԿԱԿԱՆ ՉԵՆ։
Ֆիրման ընդունում է էլեկտրական անցքեր կատարելու և պատրաստելու պատուէրներ։ Էլեկտրական զանազան զարդարանքների անհագին պահեստ։ Դեպօյում մշտապէս գտնվում են ամեն տեսակ լամպերի մեծ պաշար։ Օտար քաղաքների պատուէրները կատարվում են անյապաղ և ճշգութեամբ։ Պրէյս-կուրանտն ուղարկվում է ձրի, ըստ պահանջման։
«ՍԻՐԻՈՒՍ» ԼԱՄՊԵՐԻ ՄԻԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ՝ Ե. Ա. Ծատուրեան
70% ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ 70% 1177. 10—3